

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період з 01.04.2024 по 30.04.2024

Зміст

1. **Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми**
 - 1.1.Адміністративна юрисдикція
 - 1.2.Господарська юрисдикція

2. **Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду**
 - 2.1.Господарська юрисдикція
 - 2.2.Цивільна юрисдикція

3. **Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України**
 - 3.1.Цивільна юрисдикція

4. **Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції**
 - 4.1.Справи, які підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства

5. **Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду**

6. **Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів**

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВСУ	– Верховний Суд України
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми

1.1. Адміністративна юрисдикція

Розмір підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення, право на яке у таких осіб виникло на підставі статті 39 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (в редакції, яка діяла до 01 січня 2015 року) з 01 січня 2017 року відповідно до пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 06 грудня 2016 року № 1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» встановлюється із застосуванням як розрахункової величини прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня відповідного календарного року, а не мінімальної заробітної плати

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Головного управління Пенсійного фонду України в Житомирській області на рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 18 лютого 2022 року та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 22 серпня 2022 року у справі за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України в Житомирській області про визнання протиправною бездіяльності, зобов'язання вчинити дії, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 має статус потерпілої від Чорнобильської катастрофи першої категорії, проживає в населеному пункті, який віднесено до зони гарантованого добровільного відселення, не працює, є пенсіонеркою та до 01 січня 2015 року отримувала щомісячне підвищення до пенсії, встановлене частиною другою статті 39 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (далі - Закон № 796-XII).

З 01 січня 2015 року виплата підвищення до пенсії була припинена на підставі Закону України від 28 грудня 2014 року № 76-VIII «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів» (далі – Закон № 76-VIII), яким стаття 39 була виключена із Закону № 796-XII.

Позивачка зазначає, що після ухвалення Конституційним Судом України Рішення від 17 липня 2018 року № 6-р/2018, яким відновлено дію статті 39 Закону № 796-XII, відповідач повинен був відновити нарахування та виплату їй підвищення до пенсії як непрацюючій пенсіонерці, яка проживає на території радіоактивного забруднення, в розмірі двох мінімальних заробітних плат. Однак відповідач відмовив їй у нарахуванні та виплаті підвищення до пенсії.

Водночас у відповідь на її заяву про нарахування та підвищення пенсії ГУ ПФУ в листі відмовив їй у нарахуванні та виплаті підвищення до пенсії.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив з того, що з ухваленням Конституційним Судом України Рішення від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 відновлено право позивачки на отримання підвищення до пенсії у розмірі двох мінімальних заробітних плат як непрацюючої пенсіонерки, яка проживає на території радіоактивного забруднення (в зоні гарантованого добровільного відселення), передбачене статтею 39 Закону № 796-XII.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частини першої статті 39 Закону № 796-XII (у редакції, що діяла до 01 січня 2015 року) громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, провадиться доплата в таких розмірах: у зоні безумовного (обов'язкового) відселення – три мінімальні заробітні плати; у зоні гарантованого добровільного відселення – дві мінімальні заробітні плати; у зоні посиленого радіоекологічного контролю – одна мінімальна заробітна плата.

1 січня 2015 року набрав чинності Закон № 76-VIII, підпунктом 7 пункту 4 розділу I якого виключено у Законі № 796-XII статті 31, 37, 39, 45.

Рішенням Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності), зокрема, підпункту 7 пункту 4 розділу I Закону № 76-VIII визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), зокрема, підпункт 7 пункту 4 розділу I Закону № 76-VIII. Вирішено, що положення підпункту 7 пункту 4 розділу I Закону № 76-VIII як такі, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Вказаним Рішенням Конституційного Суду України відновлено дію статті 39 Закону № 796-XII (у редакції, що діяла до 01 січня 2015 року), яка із 17 липня 2018 року є чинною.

06 грудня 2016 року був прийнятий Закон України № 1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі – Закон № 1774-VIII), що набрав чинності 01 січня 2017 року.

Пунктом 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1774-VIII встановлено, що мінімальна заробітна плата після набрання чинності цим Законом не застосовується як розрахункова величина для визначення посадових окладів та заробітної плати працівників та інших виплат, крім розрахунку щорічного обсягу фінансування статутної діяльності політичних партій (зі змінами, внесеними згідно із Законом від 19 грудня 2019 року № 410-IX).

До внесення змін до законів України щодо незастосування мінімальної заробітної плати як розрахункової величини вона застосовується у розмірі прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня календарного року, починаючи з 01 січня 2017 року (зі змінами, внесеними згідно із Законом від 15 травня 2018 року № 2415-VIII).

Відповідно до наведених вище положень Закону № 1774-VIII законодавець, по-перше, заборонив застосовувати для визначення розмірів посадових

окладів та заробітної плати працівників та інших виплат як розрахункову величину мінімальну заробітну плату; по-друге, чітко передбачив, що для визначення таких виплат застосовується розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установлений на 1 січня відповідного календарного року.

Законом № 1774-VIII зміни такого змісту в статтю 39 Закону № 796-XII (в редакції, яка діяла до 01 січня 2015 року) внесені не були, оскільки цю статтю в зазначеній редакції на дату прийняття Закону № 1774-VIII було виключено Законом № 76-VIII [що було визнано неконституційним Рішенням Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018].

З урахуванням дії темпоральних правил (принцип дії закону в часі) у разі колізії нормативних актів одного рівня юридичної ієрархії (суперечність один одному двох або більше чинних нормативних актів, прийнятих стосовно одного й того самого питання) застосовується акт, виданий пізніше, як у разі, коли про скасування попереднього акта (його приписів) прямо зазначено в новому нормативному акті, так і у разі, коли таких застережень немає.

Відтак з набранням чинності Законом № 1774-VIII мінімальна заробітна плата не застосовується як розрахункова величина, зокрема, для обрахунку підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення, право на яке у таких осіб виникло на підставі статті 39 Закону № 796-XII (у редакції, що діяла до 01 січня 2015 року). Закон № 1774-VIII прийнятий у часі пізніше від Закону № 796-XII, а тому повинна застосовуватися визначена ним розрахункова величина – прожитковий мінімум для працездатних осіб.

Суб'єктивне право ОСОБА_1 на нарахування та виплату підвищення до пенсії на підставі статті 39 Закону № 796-XII не належить до основних. Вказане підвищення є доплатою до призначеної пенсії, право на яку залежить від проживання у зоні радіоактивного забруднення.

Підсумовуючи, Велика Палата Верховного Суду висноває, що норма пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1774-VIII (в частині інших виплат, щодо яких не застосовується мінімальна заробітна плата як розрахункова величина) поширюється на підвищення (доплату) до пенсій непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення, а відтак розмір підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам на підставі статті 39 Закону № 796-XII (у редакції, яка діяла до 01 січня 2015 року) встановлюється із застосуванням як розрахункової величини прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня відповідного календарного року, а не мінімальної заробітної плати.

Таким чином, ОСОБА_1 має право на щомісячне підвищення до пенсії як непрацююча пенсіонерка, яка проживає на території радіоактивного забруднення, у розмірі, що дорівнює двом прожитковим мінімумам для працездатних осіб, установленим на 1 січня відповідного календарного року.

Ураховуючи наведене, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що суди першої та апеляційної інстанцій зробили правильний висновок, що ОСОБА_1 має право на щомісячне підвищення до пенсії як непрацююча

пенсіонерка, яка проживає на території радіоактивного забруднення, однак внаслідок неправильного застосування (незастосування) статті 39 Закону № 796-XII (у редакції, яка діяла до 01 січня 2015 року) та пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1774-VIII дійшли помилкового висновку щодо розміру підвищення до пенсії, на який позивачка має право.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 04 квітня 2024 року у справі № 240/19227/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118297146>

1.2. Господарська юрисдикція

Зміна підлеглості в канонічних питаннях не залежить від схвалення ієрарха церкви, з-під підлеглості якій має намір вийти релігійна громада.

Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін до статуту ухвалюється не менш як двома третинами від кількості членів релігійної громади, необхідної для визнання повноважними загальних зборів релігійної громади відповідно до її статуту. Законодавець визнав автономію релігійної громади у визначенні кількості її членів, необхідної для визнання повноважними її загальних зборів, а також у питаннях членства.

За відсутності визначеного у статуті релігійної громади порядку прийняття до членів громади, фіксованого членства, беруться до уваги, зокрема, критерії, встановлені у статуті, яким мали відповідати члени релігійної громади, які брали участь у її загальних зборах та прийняли рішення про зміну підлеглості в канонічних питаннях.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_28 на рішення Господарського суду Житомирської області від 20 вересня 2022 року та постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 23 листопада 2022 року у справі за позовом ОСОБА_28 до Релігійної громади Покрова Пресвятої Богородиці Житомирсько-Овруцької єпархії Української Православної Церкви (Православної Церкви України) про визнання недійсним протоколу загальних зборів та визнання недійсним статуту, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

06 липня 2019 року відбулися загальні збори Релігійної організації «Українська Православна Свято-Покровська Церква» (далі – Релігійна громада), на яких були присутні 10 осіб. Усього до складу загальних зборів входять 10 осіб.

На вказаних зборах, зокрема, вирішено: змінити підлеглість Релігійної громади у канонічних та організаційних питаннях шляхом входу до складу релігійного об'єднання – Православної Церкви України; змінити офіційне найменування Релігійної громади, визначити таке нове найменування Релігійної громади, а саме: «Релігійна громада Покрова Пресвятої Богородиці Житомирсько-Овруцької єпархії Української Православної Церкви (Православної Церкви України) село Калинівка Житомирського району Житомирської області»; викласти та прийняти статут релігійної громади в новій редакції; провести реєстрацію статуту релігійної

громади у новій редакції, а також державну реєстрацію змін до відомостей про релігійну громаду, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.

03 жовтня 2019 року розпорядженням голови Житомирської обласної державної адміністрації прийнято рішення зареєструвати статут Релігійної громади.

Позивач вважає, що збори були проведені з порушенням процедури, визначеної статутом і Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», внаслідок прийнятих на цих зборах незаконних рішень, що стосувалися статутної діяльності, зареєстровано статут Релігійної громади в новій редакції, тому рішення загальних зборів, оформлені протоколом від 06 липня 2019 року та нова редакція статуту мають бути визнані недійсними.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовлено повністю. Суди дійшли висновку про те, що рішення загальних зборів членів Релігійної громади про зміну її підлеглості у канонічних та організаційних питаннях без вирішення питань щодо порядку відвідування церкви, заборони проведення релігійних обрядів не порушує прав Позивача.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Велика Палата Верховного Суду з цим висновком судів попередніх інстанцій не погоджується та вважає, що він стосується права позивача на свободу віросповідання як права індивідуально сповідувати релігію. Водночас найбільш спірним питанням у цій справі є саме питання про те, чи мало місце порушення права позивача на сповідання своєї релігії спільно з іншими в складі релігійної організації, настоятелем якої був позивач.

Отже, у питанні наявності порушеного права, що є підставою для звернення до суду, необхідно враховувати, що право на свободу віросповідання включає забезпечення вільної можливості сповідувати свою релігію, дотримуватися релігійної практики та релігійних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими єдиновірцями.

17 січня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон № 2673-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи» та урегулювала механізм реалізації права релігійної громади на вільну зміну підлеглості у канонічних і організаційних питаннях, яке полягало у встановленні у статті 8 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», що ця зміна відбувається шляхом внесення відповідних змін до статуту (положення) релігійної громади. Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту ухвалюється загальними зборами релігійної громади. Такі загальні збори релігійної громади можуть скликатися її членами.

Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту ухвалюється не менш як двома третинами від кількості членів релігійної

громади, необхідної для визнання повноважними загальних зборів релігійної громади відповідно до статуту (положення) релігійної громади.

Рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту засвідчується підписами членів відповідної релігійної громади, які підтримали таке рішення.

Частина громади, не згідна з рішенням про зміну підлеглості, має право утворити нову релігійну громаду і укласти договір про порядок користування культовою будівлею і майном з їхнім власником (користувачем).

Велика Палата Верховного Суду вважає, що встановлення цього механізму не виходить за межі звичайного правового регулювання процедури прийняття рішень об'єднаннями і не становить втручання у їх автономію.

Цей механізм дозволив релігійній громаді як організації вірян, які об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб, вирішувати важливе питання організації громади, чим держава захистила гарантоване статтею 9 Конвенції право на свободу віросповідання у його колективному вимірі в світлі статті 11 Конвенції, яка захищає право на об'єднання.

У контексті визнаного державою права на вільну зміну релігійною громадою підлеглості у канонічних і організаційних питаннях ідеться про те, що встановлений державою механізм реалізації цього права (шляхом ухвалення рішення загальними зборами) не може бути знівельований встановленням вимог, які фактично унеможливають реалізацію самого цього права, навіть якщо ці вимоги відповідають ієрархічній та інституційній структурі релігійної організації.

Тобто йдеться про те, щоб поставити дійсність рішення релігійної громади про зміну підлеглості в канонічних і організаційних питаннях та визнання державою цього рішення в залежність від умови обов'язкового схвалення (згоди) ієрарха релігійної організації, з-під підлеглості якій громада має намір вийти і яка вочевидь такому її рішенню опирається.

На тому, що така обов'язковість схвалення є умовою дійсності рішення і навіть умовою його прийняття, а також на тому, що це впливає з ієрархічної структури організації, наполягає Позивач.

Однак прийняття такого підходу робить неможливим реалізацію визнаного державою права на вільну зміну релігійною громадою підлеглості в канонічних і організаційних питаннях, а саме право - ілюзорним.

Зміна підлеглості в канонічних питаннях таким чином стає неможливою без санкції ієрарха церкви, з підлеглості якій має намір вийти релігійна громада. Якби держава законодавчо закріпила цей порядок або суди, застосовуючи Закон, визнавали б обов'язковість такої санкції ієрарха для того, аби зміна підлеглості в канонічних питаннях визнавалась державою, то мала б місце ситуація, у якій держава поставила б визнання релігійної громади в залежність від волі визнаної церковної влади, яка вочевидь такому визнанню громади опирається, що свідчило б про недотримання нею обов'язку бути нейтральною та неупередженою у відносинах з різноманітними релігіями, конфесіями та переконаннями.

Тому далі Велика Палата Верховного Суду виходить з того, що самим визнанням державою права на вільну зміну релігійною громадою підлеглості в канонічних і організаційних питаннях з тих підстав, на які вказує Позивач, не може порушуватись право настоятеля цієї громади чи її члена на свободу віросповідання.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу також, що завданням суду є визначення того, чи заходи, вжиті на національному рівні, є виправданими та пропорційними, а також наскільки виправданим є втручання суду у внутрішні справи релігійної громади.

Велика Палата Верховного Суду висловлює розуміння того, що втручання держави у свободу віросповідання в її колективному аспекті може мати місце як унаслідок рішень, дій, бездіяльності органів, які здійснюють реєстрацію релігійної організації, так і внаслідок рішень суду втрутитись у внутрішні питання релігійної організації.

Тому далі зосереджується на підставах, з яких позивач по суті просить суд втрутитись у внутрішні питання релігійної громади шляхом визнання недійсним рішення її загальних зборів та статуту в новій редакції.

В контексті цієї справи Велика Палата Верховного Суду відзначає, що законодавець лише в необхідних загальних рисах врегулював порядок реалізації релігійними громадами права на зміну підлеглості у канонічних і організаційних питаннях, зокрема, рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін або доповнень до статуту ухвалюється не менш як двома третинами від кількості членів релігійної громади, необхідної для визнання повноважними загальних зборів релігійної громади відповідно до статуту (положення) релігійної громади;

При цьому законодавець визнав автономію релігійної громади у визначенні кількості її членів, необхідної для визнання повноважними загальних зборів релігійної громади, а також у питаннях членства на таких засадах: членство в релігійній громаді ґрунтується на принципах вільного волевиявлення, а також на вимогах статуту (положення) релігійної громади; релігійна громада на власний розсуд приймає нових та виключає існуючих членів громади в порядку, встановленому її статутом (положенням).

Суди у цій справі встановили, що відповідно до пункту 9 статуту Релігійної громади в редакції 1991 року парафіяльні збори складаються з парафіяльних віруючих, кліриків та мирян, які досягли 18-річного віку, які в канонічних питаннях визнають обов'язковість статуту Української Православної Церкви, регулярно відвідують богослужіння та сповідь, перебувають у канонічному послухові настоятелю і не перебувають під заборною чи церковним судом, що забороняє повноцінну участь у богослужбовому житті.

Статут у редакції 1991 року не встановлює будь-якого врегульованого порядку та чітких критеріїв щодо прийняття членів у релігійну громаду, а також порядку їх обліку та ведення реєстру, які б дали можливість чітко ідентифікувати реальну кількість членів релігійної громади, а також не містить поняття фіксованого членства, процедури прийняття в члени релігійної громади.

З огляду на зазначене вище відсутність визначеного у статуті Релігійної громади порядку прийняття до членів громади, фіксованого членства, Велика Палата Верховного Суду при визначенні критеріїв, яким мали відповідати члени релігійної громади, які брали участь у загальних зборах громади, що прийняли оспорюване рішення про зміну підлеглості у канонічних питаннях, враховує встановлені у статуті Релігійної громади в редакції 1991 року критерії членів парафіяльних зборів (якими є парафіяльні віруючі, клірики та миряни, які досягли 18-річного віку, які в канонічних питаннях визнають обов'язковість статуту Української Православної Церкви, регулярно відвідують богослужіння та сповідь, перебувають у канонічному послухові настоятелю і не перебувають під забороною чи церковним судом, що забороняє повноцінну участь у богослужбовому житті). Такими критеріями, відповідність яким може бути об'єктивно встановлена, з перелічених є досягнення 18-річного віку і регулярне відвідування богослужіння.

З огляду на відсутність даних, на які б посилався позивач і які б дозволяли перевірити регулярне відвідування богослужіння, Велика Палата Верховного Суду враховує критерій територіального зв'язку, тобто проживання у місцевості, де діє релігійна громада, оскільки відповідність цьому критерію робить можливим виконання умови про регулярне відвідування богослужіння.

Суди у цій справі розглянули усі заявлені ним вимоги по суті і відмовили в задоволенні позову, оскільки дійшли висновку про те, що відсутні підстави для висновку про порушення права позивача, а не через неналежність чи неефективність обраного ним способу захисту.

Велика Палата Верховного Суду з огляду на викладені вище висновки вважає, що у суду на підставі доказів, які були надані сторонами, були відсутні підстави для висновку про порушення Закону при ухваленні оспорюваного рішення Релігійної громади і, як наслідок, для втручання у справу Релігійної громади шляхом визнання цього рішення недійсним. Отже, суди у цій справі прийняли правильне по суті рішення про відмову в задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 03 квітня 2024 року у справі № 906/1330/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118465129>

Визнання марки добре відомою не є самостійним способом захисту, а умовою надання особі захисту права інтелектуальної власності від конкретного порушення, зокрема шляхом визнання недійсною реєстрації (свідоцтва) іншої торговельної марки.

За відсутності недобросовісності у реєстрації торговельної марки іншою особою для вимоги про скасування (визнання недійсним) свідоцтва (реєстрації) знака позов власника добре відомої марки про скасування (визнання недійсним) свідоцтва (реєстрації) торговельної марки цієї особи може бути задоволений в межах загальної позовної давності, що не може бути менше п'яти років від дати реєстрації марки.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну АТ «Лубнифарм» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 29 вересня 2022 року та рішення Господарського суду міста Києва від 26 січня 2022 року за ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» до Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (яка є правонаступником ДП «Український інститут інтелектуальної власності»), АТ «Лубнифарм», про визнання торговельної марки добре відомою, визнання свідоцтва України на знак для товарів і послуг недійсним, зобов'язання вчинити дії, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є власником торговельної марки «Цитрамон», зареєстрованої для товарів 05 класу Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків (далі – МКТП) за заявкою на реєстрацію знака, поданою 14 жовтня 2011 року.

На підтвердження виробництва лікарського засобу Цитрамон позивачем подано суду, зокрема, статтю, розміщену у Фармацевтичному журналі №3, травень-червень 1993 року.

Крім того, інформація щодо Цитрамону виробництва Фірми також міститься у виданні Регистр лекарственных средств России (Москва, Інфармхім 1994 року) та у Здравоохранение и фарминдустрия России (Москва, Інфармхім 1994 року).

Звертаючись з позовом, Позивач стверджував, що позначення «Цитрамон» є добре відомим в Україні станом на 01 січня 1997 року на ім'я Позивача для товарів 05 класу МКТП «фармацевтичні препарати», оскільки відповідає низці факторів доброї відомості торговельних марок. За доводами Позивача, права на добре відому торговельну марку діють з дати, станом на яку її визнано добре відомою, а власник таких прав може забороняти третім особам використовувати таку торговельну марку або схоже до ступеня сплутування з торговельною маркою позначення стосовно таких самих, споріднених і неспоріднених товарів і послуг.

Водночас належний АТ «Лубнифарм» знак для товарів і послуг «ЦИТРАМОН У» за свідоцтвом України є схожим настільки, що його можна сплутати з добре відомою станом на 01 січня 1997 року торговельною маркою позивача для ідентичних товарів.

ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» звернулося з позовом, в якому просило визнати позначення «Цитрамон» добре відомою торговельною маркою в Україні станом на 01 січня 1997 року для товарів 05 класу МКТП «фармацевтичні препарати» на ім'я Позивача; зобов'язати УКРНОІВІ внести відомості про визнання позначення «Цитрамон» добре відомою торговельною маркою в Україні на ім'я Позивача до переліку добре відомих в Україні торговельних марок, про що здійснити відповідну публікацію в офіційному електронному бюлетені; визнати недійсним повністю свідоцтво України на знак для товарів і послуг «ЦИТРАМОН У», власником якого є Товариство; зобов'язати УКРНОІВІ внести зміни до Державного реєстру свідоцтв України на торговельні марки щодо визнання недійсним

свідоцтва України на знак для товарів і послуг, про що здійснити відповідну публікацію в офіційному електронному бюлетені.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

На час звернення позивача до суду з позовом у цій справі частина перша статті 25 Закону України № 3689-XII від 15 грудня 1993 року «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (далі – Закон № 3689-XII) встановлювала, що охорона прав на добре відому торговельну марку здійснюється згідно із статтею 6bis Паризької конвенції та цим Законом на підставі визнання торговельної марки добре відомою Апеляційною палатою або судом.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що визнання торговельної марки добре відомою Апеляційною палатою або судом не є способами набуття прав на торговельну марку. Вони також мають різне юридичне значення.

Обов'язковість рішення Апеляційної палати для Укрпатенту забезпечується таким чином: торговельна марка, визнана за рішенням Апеляційної палати добре відомою в Україні, вноситься до Переліку торговельних марок, визнаних добре відомими в Україні, що ведеться Укрпатентом, та відомості про торговельну марку, яка за рішенням Апеляційної палати визнана добре відомою в Україні, опубліковуються в електронному офіційному бюлетені «Промислова власність».

Цей процедурний механізм дозволяв надалі Укрпатенту ефективно не допускати реєстрації як торговельних марок позначень, які на дату подання заявки (або якщо заявлено пріоритет, то на дату пріоритету) є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати, зокрема, асоціювати з добре відомою маркою (абзаци третій та четвертий пункту 3 статті 6 Закону).

Отже, розгляд в Апеляційній палаті заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні не спрямований на захист прав власника марки від порушень з боку іншої особи, а рішення Апеляційної палати як обов'язкове для Укрпатенту (Національний орган інтелектуальної власності, НОІВ) є інструментом охорони прав власника добре відомої марки (оскільки має правове значення у відносинах з Укрпатентом) і не є способом набуття прав на неї.

Натомість визнання марки добре відомою господарським судом здійснюється з метою захисту прав на неї, тобто має інше значення. Його не можна вважати альтернативою визнання марки добре відомою у рішенні Апеляційної палати.

Звертаючись у цій справі з позовом для захисту прав на добре відому марку, про яке (право) стверджує Позивач, він вказує на конкретне порушення цього права з боку Відповідача-2: належний АТ «Лубнифарм» знак для товарів і послуг «ЦИТРАМОН У» є схожим настільки, що його можна сплутати з добре відомою станом на 01 січня 1997 року торговельною маркою Позивача для ідентичних товарів, у зв'язку із чим спірне свідоцтво, на переконання Позивача, підлягає визнанню недійсним.

Отже, в цьому випадку Позивач юридично засновує свої вимоги на встановленому у частині першій статті 6bis Паризької конвенції обов'язку України «за клопотанням зацікавленої особи ... визнавати недійсною реєстрацію ...

товарного знака, що становить відтворення, імітацію чи переклад іншого знака, здатного викликати змішування зі знаком, що за визначенням компетентного органу країни реєстрації чи країни застосування вже є у цій країні загальновідомим як знак особи, що користується привілеями цієї Конвенції, і використовується для ідентичних або подібних продуктів».

Ця норма Конвенції як норма матеріального права встановлює спосіб захисту («визнавати недійсною реєстрацію»), про який просить Позивач і який за наведеним положенням Конвенції застосовується за умови, що знак (марка) Позивача «за визначенням компетентного органу країни реєстрації чи країни застосування вже є у цій країні загальновідомим».

Тобто визнання марки добре відомою є з урахуванням зазначеного положення Конвенції не самостійним способом захисту, а умовою надання особі захисту, зокрема шляхом визнання недійсною реєстрації (свідоцтва).

Таке визнання не має значення *erga omnes*, тобто обов'язкового значення для осіб, які не є сторонами у справі.

З огляду на викладене вище Велика Палата Верховного Суду вважає помилковими висновки судів у цій справі про існування підстав для задоволення вимоги про визнання позначення «Цитрамон» добре відомою торговельною маркою в Україні станом на 01 січня 1997 року для товарів 05 класу МКТП «фармацевтичні препарати» на ім'я Позивача як окремої позовної вимоги. Велика Палата висновує, що така вимога не може бути задоволена у позовному провадженні як окрема, оскільки не спрямована на захист права інтелектуальної власності від конкретного порушення, а є умовою надання цього захисту. У зв'язку із цим у задоволенні цієї вимоги слід відмовити.

З огляду на те, що набуття права на торговельну марку, що визнана добре відомою в Україні, не вимагає засвідчення свідоцтвом (абзац третій пункту 3 статті 5 Закону № 3689-XII), інформуванням НОІВ про визнання марки добре відомою та внесенням відповідних відомостей до Переліку добре відомих в Україні торговельних марок досягається поінформованість НОІВ про добре відомі марки і практична можливість для НОІВ не допустити реєстрацію торговельної марки, тотожної або схожої настільки, що її можна сплутати, зокрема, асоціювати з відповідною добре відомою маркою.

У зв'язку з тим, що дії чи бездіяльність НОІВ стосовно внесення відомостей до Переліку не впливають на права учасників цивільного обігу, а Перелік за частиною четвертою статті 25 Закону № 3689-XII має інформаційний характер, вимога власника добре відомої марки про зобов'язання НОІВ внести відомості до Переліку не спрямована на захист прав на добре відому марку.

Суди в оскаржених рішеннях також послались на інформаційний характер відомостей Переліку, що, однак, не перешкодило їм прийняти помилкове рішення щодо цієї позовної вимоги.

Помилково задовольнивши як окрему позовну вимогу заявлену Позивачем вимогу про визнання позначення «Цитрамон» добре відомою торговельною маркою в Україні станом на 01 січня 1997 року для товарів 05 класу МКТП

«фармацевтичні препарати» на ім'я Фірми, суди також помилково вважали вимогу про визнання недійсним повністю свідоцтва Товариства похідною від неї і такою, що право позивача на звернення з нею до суду виникає з моменту визнання судом торговельної марки добре відомою.

Своєю чергою, задовольнивши вимогу про визнання недійсним свідоцтва Товариства, суди також задовольнили як похідну від неї вимогу зобов'язати УКРНОІВІ внести зміни до Державного реєстру свідоцтв України на торговельні марки щодо визнання недійсним свідоцтва України на знак для товарів і послуг, про що здійснити відповідну публікацію в офіційному електронному бюлетені.

Велика Палата звертає увагу на взаємовиключність наведених вище висновків судів.

З моменту, коли торговельна марка стає добре відомою в силу дії факторів, з якими пов'язується набуття маркою відомості (а не з моменту визнання її такою Апеляційною палатою або судом), її власник набуває передбачені законодавством права власника добре відомої марки, зокрема й право звернутись до Апеляційної палати для визнання марки добре відомою або, якщо права власника були порушені, - до суду з відповідним позовом, спрямованим на захист цих прав.

Велика Палата висновує, що положення першого речення частини другої статті 6bis Паризької конвенції у взаємозв'язку з положеннями національного законодавства про позовну давність слід застосовувати як такі, що передбачають загальну позовну давність три роки для вимоги про скасування (визнання недійсним) свідоцтва (реєстрації) знака, що починає свій перебіг від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила, однак цей строк не може бути менше за п'ять років від дати реєстрації знака, стосовно якого заявлена вимога.

За відсутності недобросовісності у реєстрації торговельної марки іншою особою позов власника добре відомої марки про скасування (визнання недійсним) свідоцтва (реєстрації) торговельної марки цієї особи може бути задоволений в межах загальної позовної давності, що не може бути менше п'яти років від дати реєстрації марки.

У цій справі, зважаючи на особливі умови, з якими законодавство пов'язує захист права інтелектуальної власності на добре відому торговельну марку, суди мали встановити, чи набув Позивач це право, і чи є знак Відповідача таким, що становить відтворення, імітацію чи переклад добре відомої торговельної марки, здатні викликати змішування з нею.

Якщо так, то суди мали встановити, чи дотримано строк, встановлений національним законодавством та Паризькою конвенцією для вимоги про визнання недійсним свідоцтва, або ж чи була реєстрація знака Відповідачем-2 недобросовісною.

З огляду на наведене рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції у цій справі підлягають скасуванню повністю із прийняттям нового рішення – про відмову у позові в частині вимог про визнання позначення добре відомою торговельною маркою та зобов'язання внести відомості до

переліку добре відомих в Україні торговельних марок, а в частині вимог про визнання недійсним свідоцтва на знак для товарів і послуг та зобов'язання внести зміни до Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг справу слід направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 17 квітня 2024 року у справі № 910/13988/20 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118601114>

2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду

2.1. Господарська юрисдикція

ВП ВС відступила від висновку КЦС ВС щодо тлумачення умов договору оренди землі в частині моменту набрання чинності договору, визначивши, що Закон України «Про оренду землі» (зі змінами, внесеними Законом України від 5 грудня 2019 року № 340-ІХ, що набрав чинності 16 січня 2020 року), зокрема абзац третій частини першої статті 15 та друге речення частини першої статті 19, імперативно встановлює, що дата укладення договору оренди землі є істотною умовою цього правочину і саме з цієї дати починається перебіг строку його дії.

Тому сторони договору оренди землі не можуть врегулювати свої відносини у спосіб, який суперечить таким імперативним нормам, у тому числі на власний розсуд встановити інші правила визначення моменту початку перебігу строку дії цього правочину або не зазначати дати його укладення. Умови договору оренди землі, що не відповідають указаним імперативним нормам, не змінюють визначеного в Законі України «Про оренду землі» моменту, з якого розпочинається перебіг строку дії договору оренди землі.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ТОВ «Фінансова компанія «Монополіум Фінанс» (далі – Товариство) на постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 27 вересня 2023 року за позовом Товариства до Вапнярської селищної ради Тульчинського району Вінницької області (далі – Рада), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача - КП «Вапнярка Водоканал» та Головне управління Держгеокадастру у Вінницькій області, про визнання незаконними і скасування рішень та реєстраційних дій, поновлення запису, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

17 листопада 2020 року сторони у справі уклали договір оренди, відповідно якого Рада передала Товариству в користування земельну ділянку загальною площею 3,7110 га строком на 1 рік. Пунктом 37 договору передбачено, що він набирає чинності після підписання сторонами та його державної реєстрації.

24 травня 2021 року Товариство на підставі договору здійснило реєстрацію права оренди земельної ділянки у Державному реєстрі речових прав на нерухоме

майно (далі – Реєстр). За відомостями Реєстру дата початку дії договору 17 листопада 2020 року, а дата завершення – 17 листопада 2021 року.

22 листопада 2021 року Рада ухвалила рішення, яким припинила дію договору у зв'язку із закінченням строку, на який його укладено, а також надала згоду на поділ земельної ділянки на три окремих ділянки.

22 лютого 2022 року Товариство направило Раді клопотання про передачу в користування земельної ділянки шляхом укладення договору оренди землі на 10 років, за результатами розгляду якого Рада зазначила, що договір укладено на 1 рік і в цьому правочині відсутні умови про його поновлення після закінчення строку, на який його укладено.

Позивач вказував, що такі рішення та дії Ради спрямовані на односторонню відмову від виконання умов договору, строк дії якого не закінчився, а також на протиправне заволодіння нерухомим майном, яке входить до складу майнового комплексу, що належить Товариству на праві власності.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Задовольняючи позов Товариства, суд першої інстанції виходив з того, що сторони договору у пункті 37 узгодили набрання ним чинності після його підписання та державної реєстрації. Таким чином, на думку суду першої інстанції, момент укладення договору, а отже і початок перебігу строку його дії сторони визначили та пов'язали з моментом державної реєстрації цього правочину. Інших строків чи термінів початку перебігу або закінчення дії договору його текст не містить. Оскільки 24 травня 2021 року здійснено державну реєстрацію речового права за договором, то він дійсний до 25 травня 2022 року.

В основу цих висновків суд першої інстанції поклав, зокрема, норму статті 18 Закону України «Про оренду землі» (далі – Закон № 161-XIV), відповідно до якої договір оренди землі набирає чинності після його державної реєстрації, та частини першої статті 20 цього Закону, яка визначала, що укладений договір оренди землі підлягає державній реєстрації, а також висновки Великої Палати Верховного Суду про застосування цих норм, викладені у постанові від 15 січня 2020 року у справі № 322/1178/17.

Однак Велика Палата Верховного Суду вважає незастосовними у цій справі наведені вище висновки, викладені у її постанові від 15 січня 2020 року у справі № 322/1178/17, адже вони зроблені щодо договору оренди землі, підписаного сторонами 01 листопада 2007 року та зареєстрованого 30 червня 2011 року, а з 01 січня 2013 року набрали чинності зміни, внесені Законом України від 11 лютого 2010 року № 1878-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та інших законодавчих актів України», якими з тексту статей 182, 640, 657, 732, 745 ЦК України виключено посилання на державну реєстрацію правочинів, а із Закону № 161-XIV були виключені статті 18 та 20 про обов'язковість державної реєстрації договорів оренди землі.

Таким чином, у зв'язку зі змінами в законодавстві з 01 січня 2013 року договір не міг бути зареєстрований. Натомість закон передбачає проведення

державної реєстрації права оренди, зокрема, на підставі укладеного в установленому порядку договору оренди землі (частини перша та шоста статті 6 Закону № 161-XIV; пункт 1 частини першої статті 27 Закону № 1952-IV у редакціях, чинних на час підписання договору).

Насамперед слід звернути увагу на те, що концепція розмежування дати укладення договору оренди землі і дати набрання ним чинності властива законодавству, яке діяло до 01 січня 2013 року. Однак після описаних вище законодавчих змін слід розмежовувати момент укладення договору оренди землі (це момент досягнення сторонами згоди з усіх істотних умов та підписання для договорів з 01 січня 2013 року), з якого у його сторін виникають права і обов'язки у зобов'язальних правовідносинах, і момент виникнення на підставі вказаного правочину речового права, який пов'язаний з моментом державної реєстрації такого права (третє речення частини першої статті 19 Закону № 161-XIV у редакції, чинній на час підписання договору).

Якщо момент укладення договору оренди землі (виникнення у його сторін прав і обов'язків у зобов'язальних правовідносинах) і реєстрація на підставі цього правочину права оренди землі (виникнення у орендаря речового права) не збігаються в часі, то в проміжку між укладенням договору і набуттям орендарем земельної ділянки шляхом реєстрації відповідного речового права договір діє, а у сторін є право захищати свої порушені договірні права зобов'язального характеру зобов'язально-правовими способами. Так, за наявності відповідних підстав орендар може вимагати зобов'язати орендодавця виконати обов'язок з передання земельної ділянки в натурі чи відмовитись від договору і вимагати відшкодувати збитки, а орендодавець, у свою чергу, може стягнути з орендаря орендну плату.

Свобода договору як одна із загальних засад цивільного законодавства (пункт 3 частини першої статті 3 ЦК України) є межею законодавчого втручання у приватні відносини сторін. Водночас сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, крім випадків, коли такий відступ неможливий у силу прямої вказівки акта законодавства, а також якщо ці відносини регулюють імперативні норми.

Умови договору, щодо яких має бути досягнута згода, не повинні суперечити законодавчо визначеним умовам, за яких такий договір може бути укладений (стаття 6 ЦК України). У протилежному випадку правочин (його окремі умови), що не відповідає закону, не створює правових наслідків, на які він спрямовувався, оскільки застосування імперативної норми закону не може залежати від волі приватних осіб.

Законом № 340-IX, який у відповідній частині набрав чинності 16 січня 2020 року (див. пункт 1 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення»), частину першу статті 19 Закону № 161-XIV доповнено двома реченнями такого змісту: «Дата закінчення дії договору оренди обчислюється від дати його укладення.

Право оренди земельної ділянки виникає з моменту державної реєстрації такого права».

Цим же Законом абзац третій частини першої статті 15 Закону № 161-XIV викладено в такій редакції: «дата укладення та строк дії договору оренди». Тобто із 16 січня 2020 року, окрім строку дії договору оренди землі, до істотних умов цього правочину належить також дата його укладення.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що абзац третій частини першої статті 15 та друге речення частини першої статті 19 Закону № 161-XIV у наведеній вище редакції імперативно встановлюють, що дата укладення договору оренди землі є істотною умовою цього правочину і саме з цієї дати починається перебіг строку його дії.

Тому сторони договору оренди землі не можуть врегулювати свої відносини (визначити взаємні права та обов'язки) у спосіб, який суперечить імперативним нормам абзацу третього частини першої статті 15 та другого речення частини першої статті 19 Закону № 161-XIV у редакції Закону № 340-IX, зокрема на власний розсуд встановити інші правила визначення дати початку перебігу строку дії цього правочину або не зазначати дати його укладення. У протилежному випадку умови договору оренди землі, що не відповідають вказаним вище імперативним нормам Закону № 161-XIV, не створюють для сторін такого правочину тих наслідків, на які вони спрямовувались.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що викладена у пункті 37 договору умова про набрання ним чинності після його державної реєстрації суперечить правилам обчислення строку дії договору оренди землі, імперативно встановленим другим реченням частини першої статті 19 Закону № 161-XIV, а тому вказана умова не змінила визначений у Законі № 161-XIV момент, з якого розпочав перебіг строк дії договору.

Беручи до уваги те, що річний строк дії договору почав свій перебіг з дати його укладення (з моменту досягнення сторонами згоди з усіх його істотних умов та підписання 17 листопада 2020 року) і сплинув на час прийняття спірних рішень Ради та вчинення на їх підставі відповідних реєстраційних дій, а так само припинилось і речове право оренди Товариства на земельну ділянку, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про відсутність порушеного права Товариства, по захист якого воно звернулось із цим позовом до суду.

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків КЦС ВС, викладених у постанові від 16 листопада 2022 року у справі № 447/2461/20, оскільки вони зроблені щодо договору оренди землі, підписаного сторонами 08 липня 2020 року, тобто після набрання чинності змін до Закону № 161-XIV, внесених Законом № 340-IX (16 січня 2020 року), та суперечать викладеним у цій постанові висновкам з посиланням на інші висновки Великої Палати Верховного Суду, від яких вона не відступала, зокрема про значення державної реєстрації речового права оренди землі, а також про застосування імперативних норм абзацу третього частини першої статті 15 та другого речення

частини першої статті 19 Закону № 161-XIV у редакції Закону № 340-IX, які встановлюють для сторін договору оренди землі межі реалізації свободи договору в питаннях визначення на власний розсуд істотних умов та правил обчислення строку дії такого правочину.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 6 березня 2024 року у справі № 902/1207/22 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118036819>

ВП ВС відступила від правового висновку КАС ВС щодо наявності в Міністерства юстиції України повноважень розглядати скарги на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав на нерухоме майно коли щодо нерухомого майна наявний судовий спір, визначивши, що у випадку, коли щодо нерухомого майна наявний судовий спір (спір про право), ця обставина відповідно до пункту 1 частини другої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» унеможливорює розгляд Міністерством юстиції України скарги на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав щодо цього нерухомого майна.

Міністерство юстиції України та його територіальні органи відповідно до пункту 4 частини восьмої статті 37 Закону відмовляє в задоволенні скарги на рішення, дії або бездіяльність у будь-якій сфері державної реєстрації прав у тому випадку, якщо наявна інформація про судове провадження між тими самими сторонами, з тих самих предмета і підстав.

За наявності підстав для застосування пункту 1 частини другої статті 37 Закону відсутня необхідність здійснювати аналіз інформації про судове провадження у зв'язку із спором між тими самими сторонами, з тих самих предмета і підстав.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу Виробничого кооперативу «Житлово-будівельний кооператив «Баварія»» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 19 червня 2023 року за позовом ТОВ «Спрінт А» до Міністерства юстиції України, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача - ОСОБА_1, Виробничий кооператив «Житлово-будівельний кооператив «Баварія»» про визнання протиправним та скасування наказу, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «Спрінт А» було власником нежитлових приміщень, а також квартир в будинку АДРЕСА_1 у зв'язку з їх внесенням до статутного капіталу товариства його засновником.

Зазначене нерухоме майно належало засновнику товариства на підставі договору купівлі-продажу від 05 січня 2018 року.

27 жовтня 2020 року на сайті Міністерства юстиції України опубліковано прийнятий Міністерством юстиції України наказ від 26 жовтня 2020 року, згідно

з яким було скасовано всі рішення державних реєстраторів, прийнятих починаючи з 2017 року за всіма об'єктами нерухомості, що знаходяться за адресою: АДРЕСА_1, у зв'язку з відсутністю у розпорядженні державних реєстраторів усього пакета документів, необхідного для вчинення реєстраційної дії.

Наказ Міністерства юстиції України прийнятий на підставі висновку Колегії Міністерства юстиції від 18 серпня 2020 року з розгляду скарги ОСОБА_1 від 31 березня 2020 року.

У поданій до Міністерства юстиції України скарзі ОСОБА_1 просив скасувати рішення державного реєстратора від 26 грудня 2017 року про реєстрацію будинку АДРЕСА_1 як об'єкта нерухомого майна, а також усі наступні (похідні) рішення державних реєстраторів щодо об'єктів нерухомого майна у цьому ж будинку. Скаргу мотивував порушенням своїх прав як члена ЖБК «Баварія» (забудовника спірного нерухомого майна) та, відповідно, інвестора квартири АДРЕСА_1, вважаючи, що внаслідок прийняття оскаржуваних рішень державних реєстраторів відбулося рейдерське захоплення побудованого ЖБК «Баварія» будинку.

Водночас станом на момент винесення оскаржуваного наказу (26 жовтня 2020 року) у провадженні суду перебувала цивільна справа за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, про визнання дійсними договорів купівлі-продажу квартир у житловому будинку АДРЕСА_1, укладених 05 січня 2018 року між ОСОБА_2 та ОСОБА_3.

З огляду на викладене, ТОВ «Спрінт А» звернулось до з цим позовом, зазначивши, що відповідач порушив процедуру розгляду скарг у сфері державної реєстрації.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив, оскільки, урахувавши наявність на момент винесення оскаржуваного наказу судового спору щодо нерухомого майна у житловому будинку АДРЕСА_1, між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 про визнання дійсними договорів купівлі-продажу, укладених 05 січня 2018 року між ОСОБА_2 та ОСОБА_3, у відповідача не було повноважень здійснювати розгляд скарги.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Приписами статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» встановлено можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності у сфері державної реєстрації прав та повноваження Міністерства юстиції України щодо розгляду цих скарг та ухвалення за результатами такого розгляду рішень.

Відповідно до положень частини другої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (тут і далі, якщо не вказано зворотне, - у редакції, чинній на момент видання наказу) Міністерство юстиції України розглядає скарги: 1) на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав (крім випадків, коли таке право набуто на підставі судового рішення, а також коли щодо нерухомого майна наявний судовий спір) 2) на рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції України.

Вжите законодавцем у зазначеній вище нормі слово «щодо» є синонімом до слова «стосовно». Отже, з огляду на таку синонімію, у частині другій статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» йдеться про спори саме стосовно нерухомого майна. Тобто потрібно орієнтуватися на предмет (об'єкт) позову. Саме матеріально-правова вимога позивача до відповідача має бути направлена на захист речових прав щодо об'єкта нерухомості або пов'язана з нерухомим майном. Таким чином до спорів «щодо нерухомого майна» відносяться спори, вимоги за якими безпосередньо стосуються об'єкта нерухомого майна.

Підсумовуючи наведене, варто зазначити, що в пункті 1 частини другої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (в редакції, чинній на момент видання наказу) встановлено, що у Міністерства юстиції України відсутні повноваження на розгляд скарги на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав за наявності будь-якого судового спору щодо нерухомого майна.

Натомість відповідно до пункту 4 частини восьмої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» Міністерство юстиції України та його територіальні органи відмовляють у задоволенні скарги, якщо наявна інформація про судове провадження у зв'язку зі спором між тими самими сторонами, з тих самих предмета і підстав.

Тобто треба розмежовувати наслідки, передбачені частинами першою та восьмою статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Адже частиною першою статті 37 цього Закону визначено межі повноважень Міністерства юстиції України щодо розгляду скарг на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав, тому наявність судового спору щодо нерухомого майна унеможливорює розгляд скарги Міністерством юстиції України. Водночас частиною восьмою статті 37 цього Закону передбачені підстави для відмови у задоволенні скарг у сфері державної реєстрації (у разі наявності повноважень для її розгляду).

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду виснує, що пункт 1 частини другої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (у редакції, чинній на момент видання наказу) у подібних правовідносинах потрібно застосовувати так: у випадку, коли щодо нерухомого майна наявний судовий спір (спір про право), ця обставина унеможливорює розгляд Міністерством юстиції України скарги на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав щодо цього нерухомого майна.

Міністерство юстиції України та його територіальні органи відповідно до пункту 4 частини восьмої статті 37 вказаного вище Закону відмовляють у задоволенні скарги на рішення, дії або бездіяльність у будь-якій сфері державної реєстрації прав у тому випадку, якщо наявна інформація про судове провадження між тими самими сторонами, з тих самих предмета і підстав.

За наявності підстав для застосування положень пункту 1 частини другої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на

нерухоме майно та їх обтяжень», відсутня необхідність здійснювати аналіз інформації про судові провадження у зв'язку із спором між тими самими сторонами, з тих самих предмета і підстав (пункт 4 частини восьмої статті 37 зазначеного Закону).

Як установили суди першої та апеляційної інстанцій, на момент прийняття оскаржуваного наказу – 26 жовтня 2020 року у провадженні суду перебувала цивільна справа № 501/2736/20 (провадження у справі відкрито 01 жовтня 2020 року) за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 за участю третьої особи ОСОБА_3 про визнання дійсними договорів купівлі-продажу часток квартир у житловому будинку АДРЕСА_2, укладених 05 січня 2018 року між ОСОБА_2 та ОСОБА_3.

Тобто суди попередніх інстанцій установили, що на дату прийняття Міністерством юстиції України оскаржуваного наказу розглядалася цивільна справа, а тому дійшли висновку, що відносно спірного нерухомого майна існував судовий спір.

Водночас відсутність такого спору на момент прийняття висновку Колегією Міністерства юстиції України, а саме 18 серпня 2020 року, жодним чином не спростовує обставин того, що оскаржуваний наказ відповідач прийняв за наявності судового спору щодо нерухомого майна, оскільки вирішення скарги завершується саме прийняттям наказу, а тому на момент прийняття остаточного рішення за результатами розгляду такої скарги з метою виконання чітких законодавчих вимог потрібно обов'язково здійснювати перевірку обставин, які унеможливають розгляд такої скарги.

Ураховуючи викладене, суди попередніх інстанцій дійшли правильних висновків, що у Міністерства юстиції України не було повноважень на розгляд скарги ОСОБА_1 з огляду на положення пункту 1 частини другої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (в редакції, чинній на момент видання наказу).

Разом із цим, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в постановах від 06 червня 2018 року у справі № 804/2296/17, від 22 лютого 2023 року у справі № 640/28931/20, від 27 червня 2023 року у справі № 640/26706/20 сформулював висновок про те, що нетотожність чи відсутність хоча б одного елемента (ті самі сторони, той самий предмет і ті самі підстави) виключає таку підставу для відмови в задоволенні скарги, що наведена у пункті 4 частини восьмої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Однак при цьому у вказаних вище постановах Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду не врахував положення пункту 1 частини другої статті 37 зазначеного Закону.

Отже, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду повинен був врахувати, що у випадку, коли щодо нерухомого майна наявний судовий спір (спір про право), Міністерство юстиції України не має повноважень щодо розгляду скарги на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав щодо цього нерухомого майна в силу положень пункту 1 частини

другої статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (в редакції, чинній на момент видання наказу).

З огляду на зазначене Велика Палата Верховного Суду відступає від наведеного висновку Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, викладеного в постановою від 06 червня 2018 року у справі № 804/2296/17 (пункт 44), від 22 лютого 2023 року у справі № 640/28931/20, від 27 червня 2023 року у справі № 640/26706/20 (пункт 42).

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 03 квітня 2024 у справі № 916/4093/21 року можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118393664>

Аналогічний правовий висновок викладено в постанові ВП ВС від 24 квітня 2024 року у справі № 752/30324/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118689104>

ВП ВС відступила від висновку КАС ВС щодо власника майна, переданого державою до статутного капіталу акціонерного товариства, визначивши, що Закон України «Про приватизацію державного майна» не відносить до способів приватизації передання державного майна до статутного фонду (капіталу) заснованого нею акціонерного товариства, а тому державне майно, передане державою до статутного фонду (капіталу) акціонерного товариства, 100 % акцій якого залишається у власності держави, до моменту завершення процедури приватизації (продажу у приватну власність належних державі акцій такого акціонерного товариства) є державною власністю.

Належним способом захисту права власності держави на нерухоме майно, передане державою до статутного фонду (капіталу) акціонерного товариства і надалі відчужене на користь суб'єкта права приватної власності за відсутності рішення КМУ про зміну правового режиму цього майна та відповідно зміни форми власності з державної на приватну, є витребування майна з чужого незаконного володіння

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу заступника керівника Полтавської обласної прокуратури на рішення Господарського суду міста Києва від 18 липня 2022 року та постанову Північного апеляційного господарського суду від 23 листопада 2022 року у справі за позовом заступника керівника Полтавської обласної прокуратури в інтересах держави в особі Кабінету Міністрів України до приватного нотаріуса; Державної служби геології та надр України; ПрАТ «Національна акціонерна компанія «Надра України»; ТОВ «Газова компанія «Інвестсервіс»; ТОВ «Інвестиційна компанія «Комфорт Капітал» про визнання незаконними та скасування рішення про державну реєстрацію та наказу, недійсним договору купівлі-продажу, витребування майна з чужого незаконного володіння, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ПАТ «НАК «Надра України», правонаступником якого на сьогодні є ПрАТ «НАК «Надра України», створене згідно з Указом Президента України від 14 червня 2000 року № 802 «Про заходи щодо підвищення ефективності управління

підприємствами в галузі геології і розвідки надр» та на підставі постанови КМУ від 14 липня 2000 року № 1128 «Про утворення Національної акціонерної компанії «Надра України».

Пунктом 4 постанови КМУ від 17 серпня 2000 року № 1273 «Питання Національної акціонерної компанії «Надра України» визначено передати до статутного фонду НАК «Надра України» майно УДПІ «Укрдіпрогеолбуд», м. Полтава, з наступним його перетворенням у дочірнє підприємство Компанії.

Спільним наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 квітня 2001 року та ПАТ «НАК «Надра України» від 27 квітня 2001 року «Про передачу УДПІ «Укрдіпрогеолбуд» до складу НАК «Надра України» та його майна до статутного фонду Компанії» затверджено акт передачі-приймання майна УДПІ «Укрдіпрогеолбуд» до статутного фонду НАК «Надра України».

За переліком майна, ПАТ «НАК «Надра України» прийняло, зокрема, виробничий корпус з блоком обслуговуючих приміщень УДПІ «Укрдіпрогеолбуд» загальною площею 5242,2 кв. м, які знаходяться за адресою: вул. Соборності, 54, м. Полтава.

24 жовтня 2016 року нотаріус зареєструвала право приватної власності на вказане майно за ПАТ «НАК «Надра України».

Відповідно до наказу Держгеонадр від 15 червня 2020 року «Про прийняття рішення про вчинення ПрАТ «НАК «Надра України» правочинів щодо відчуження майна Компанії, переданого до її статутного капіталу засновником», зокрема, зобов'язано ПрАТ «НАК «Надра України» вчинити правочин щодо відчуження спірного майна.

14 серпня 2020 року ПрАТ «НАК «Надра України» і ТОВ «ГК «Інвестсервіс» уклали договір купівлі-продажу спірного нерухомого майна.

За актом приймання-передачі від 02 вересня 2020 року ТОВ «ГК «Інвестсервіс» отримало частку (корпоративні права) в ТОВ «ІК «Комфорт Капітал» на суму 42 148 836,00 грн, передавши майно такою ж оціночною вартістю. На час розгляду справи судами майно знаходиться у власності ТОВ «ІК «Комфорт Капітал».

Прокурор звернувся з цим позовом до суду, який мотивував тим, що реєстрація права приватної власності за ПрАТ «НАК «Надра України» та подальше відчуження державного майна здійснено з порушенням вимог чинного законодавства, оскільки передане державою до статутного фонду ПрАТ «НАК «Надра України» майно не змінило свого правового режиму та залишається державною власністю і стосовно цього майна діють обмеження щодо вільного розпорядження, які передбачені для державного майна.

Відмовляючи в задоволенні позову, господарський суд, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що спірне нерухоме майно не відносилось до об'єкта державної власності, оскільки передано до статутного фонду ПрАТ «НАК «Надра України» як плата за акції шляхом підписання акта передачі-приймання майна УДПІ «Укрдіпрогеолбуд».

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

За загальними правилами, установленими статтею 12 Закону України «Про господарські товариства» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин), товариство є власником майна, переданого йому засновниками і учасниками у власність.

Проте на відміну від акціонерних товариств, які заснуються на базі приватної власності, створення акціонерних товариств на базі майна державних підприємств регулюється не лише нормами ЦК України, ГК України та зазначеного вище Закону, а й спеціальним законодавством.

Частина третя статті 145 ГК України передбачає, що правовий режим майна суб'єкта господарювання, заснованого на державній власності, може бути змінено тільки шляхом приватизації майна державного підприємства.

Згідно із частиною першою статті 15 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) до вичерпного переліку способів приватизації державного майна не належала передача державного майна до статутного фонду акціонерного товариства, створеного шляхом корпоратизації державного унітарного підприємства, а також вона не є способом його приватизації.

Отже, передача державного майна до статутного фонду акціонерного товариства, створеного шляхом корпоратизації державного унітарного підприємства, не є рішенням власника, яке б надавало такому товариству право на його відчуження, а спрямована виключно на зміну організаційно-правової форми державного підприємства.

Наведене свідчить про те, що зміна організаційно-правової форми підприємства приводить до автоматичної зміни форми державної власності нерухомого майна.

Крім того, згідно із частиною п'ятою статті 18 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) при перетворенні державного унітарного підприємства в акціонерне товариство воно стає правонаступником підприємства, що приватизується.

Водночас акціонерні товариства, засновником і єдиним акціонером яких є держава в особі органів виконавчої влади, мають спеціальний (особливий) правовий режим майна порівняно з іншими господарськими товариствами, які створюються в загальному порядку, а державне майно, передане до статутного фонду державних акціонерних товариств, залишається у державній власності й відчуження його можливе тільки органами приватизації через визначені законом приватизаційні процедури.

Отже, до моменту завершення процедури приватизації до створюваного акціонерного товариства в силу правонаступництва переходять права та обов'язки, які мало державне унітарне підприємство, у тому числі й обсяг майнових прав на державне майно. У цьому випадку на праві господарського відання.

У свою чергу, корпоратизація державних унітарних підприємств через їх перетворення у господарські товариства є лише передумовою для подальшої приватизації майна, переданого державою до їх статутного фонду.

Проведення корпоратизації державного унітарного підприємства в акціонерне товариство не є його приватизацією, а тому внесення майна до статутного фонду такого товариства не може розглядатися як підстава для зміни його форми власності.

У зв'язку із цим державне майно, передане державою до статутного фонду державного унітарного підприємства, корпоратизованого в акціонерне товариство, 100 % акцій статутного фонду якого залишаються у власності держави, до моменту завершення процедури приватизації є державною власністю.

Засновником ПАТ «НАК «Надра України» є держава в особі Кабінету Міністрів України (пункт 16 статуту ПАТ «НАК «Надра України», затвердженого постановою КМУ від 27 вересня 2000 року № 1460).

Зміна правового режиму майна суб'єкта господарювання здійснюється за рішенням власника у спосіб, передбачений ГК України та прийнятими відповідно до нього іншими законами, крім випадків, якщо така зміна забороняється законом (частина друга статті 145 ГК України).

КМУ не приймав рішення про зміну режиму спірного майна, у зв'язку із цим зміна форми власності з державної на приватну не відбувалась.

Отже, правовий режим майна ПАТ «НАК «Надра України», заснованого на державній власності, міг бути змінений тільки шляхом приватизації.

Велика Палата Верховного Суду неодноразово наголошувала, що власник може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, і для такого витребування оспорування рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, договорів, інших правочинів щодо спірного майна і документів, що посвідчують відповідне право, не є ефективним способом захисту права власника.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що вимоги про визнання незаконним та скасування рішення нотаріуса, визнання незаконним та скасування наказу Держгеонадр та визнання недійсним договору купівлі-продажу за певних умов можна розглядати як вимоги про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном, якщо саме ці рішення та реєстрація створюють відповідні перешкоди.

Однак у справі, яка розглядається, мета прокурора спрямована на відновлення власником володіння нерухомим майном. Тому зазначені вимоги не є належними й ефективними способами захисту.

Саме тому, виходячи з мети позову, який заявив прокурор, і його обґрунтування, вимогу про витребування у Компанії на користь КМУ нерухомого майна – виробничого корпусу і блоку обслуговуючих приміщень загальною площею 5 242,2 кв. м слід задовольнити.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду для забезпечення єдності судової практики щодо зміни державної форми власності виключно

шляхом приватизації відступає від висновку, сформульованого в постанові КАС ВС від 09 жовтня 2018 року у справі № 826/11262/15, щодо того, що власником майна, переданого до статутного капіталу, є саме товариство, а не держава.

Суди встановили, що ТОВ «ГК «Інвестсервіс» за актом приймання-передачі від 02 вересня 2020 року передало до статутного капіталу ТОВ «ІК «Комфорт капітал» майно оціночною вартістю 42 148 836,00 грн, отримало частку (корпоративні права) в ТОВ «ІК «Комфорт капітал» на саме таку суму, і майно на час розгляду справи судами знаходиться у власності останнього.

При цьому згідно з витягом з реєстру юридичних осіб ТОВ «ІК «Комфорт капітал» створено 19 серпня 2020 року, тобто за два тижні до передачі спірного майна до статутного капіталу новоствореного товариства.

Очевидно, що дії ТОВ «ГК «Інвестсервіс» і ТОВ «ІК «Комфорт капітал» щодо передачі нерухомого майна, яке належить державі, в статутний капітал товариства, яке було створено за чотирнадцять днів до здійснення такої передачі, є недобросовісними.

Ураховуючи встановлені у справі обставини, а саме відчуження спірного майна без волевиявлення власника – держави в особі КМУ, витребування такого майна у державну власність від останнього набувача є пропорційним втручанням у право власності Компанії, яке ґрунтується на законі, переслідує легітимну мету та є необхідним у демократичному суспільстві.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 03 квітня 2024 року у справі № 917/1212/21 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118465142>

ВП ВС відступила від висновку КЦС ВС щодо неможливості надання ОСББ для ознайомлення співвласнику документів, які мають персональні дані членів ОСББ, визначивши, що персональні дані співвласників та інших фізичних осіб, отримані ОСББ в процесі його діяльності, є конфіденційною інформацією з відповідним правовим режимом. Персональні дані співвласників та інших фізичних осіб не підлягають наданню ОСББ для ознайомлення співвласнику як конфіденційна інформація, згода на поширення якої не надавалась у встановленому законом порядку.

ОСББ має надати співвласнику для ознайомлення документи, інформацію, визначені Законами України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» та «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», а також статутом ОСББ, з вилученням з них персональних даних співвласників багатоквартирного будинку та інших фізичних осіб як конфіденційної інформації

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСББ «Кришталь» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 29 серпня 2023 року та рішення Господарського суду Черкаської області від 20 квітня 2023 року у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСББ «Кришталь» про зобов'язання вчинити дії, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідно до свідоцтва про право власності на нерухоме майно від 01 липня 2010 року ОСОБА_1 є власником квартири за АДРЕСА_1.

Згідно з довідкою з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України за АДРЕСА_1, зареєстровано ОСББ «Кришталь».

ОСОБА_1 звернувся до ОСББ «Кришталь» з вимогою надати для ознайомлення статут, фінансові звіти, протоколи загальних зборів з додатками, протоколи засідання правління, книгу обліку членів, а також документи, які, на думку позивача, стосуються діяльності ОСББ «Кришталь», та надати можливість робити з них виписки, копії (фотокопії).

Однак, як стверджує ОСОБА_1, відповіді на вказані заяви та визначені документи для ознайомлення відповідач не надав, чим, на думку позивача, порушив його права, що відповідно стало підставою для звернення до суду із цим позовом.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суди попередніх інстанцій дійшли висновків про те, що нормами чинного законодавства не передбачено обмежень щодо обсягу надання інформації, яку просить надати позивач, у тому числі про діяльність ОСББ.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Права співвласників передбачені статтями 10, 14 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» (далі – Закон про ОСББ), статтею 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (далі – Закон про особливості здійснення права власності), а також статутом ОСББ.

За наведеними нормами Закону про ОСББ та Закону про особливості здійснення права власності (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) співвласник має право: 1) знайомитися з: рішеннями (протоколами) загальних зборів, робити з них виписки, копії; листками опитування, робити з них копії; 2) знайомитись із затвердженими такими рішеннями документами та робити з них копії; 3) одержувати в установленому порядку інформацію про діяльність об'єднання; 4) одержувати інформацію про технічний стан спільного майна багатоквартирного будинку, умови його утримання та експлуатації, витрати на утримання спільного майна багатоквартирного будинку та надходження, отримані від його використання; 5) безоплатно одержувати інформацію про суб'єктів права власності на всі квартири та нежитлові приміщення у багатоквартирному будинку і площу таких квартир та приміщень у порядку і межах, визначених законом. Об'єднання на вимогу співвласника зобов'язане надати йому для ознайомлення всі свої фінансові звіти.

Аналогічні права співвласників (яким є позивач у справі, що розглядається) щодо ознайомлення з рішеннями (протоколами) загальних зборів, затвердженими такими рішеннями документами, та можливості робити з них виписки, копії; одержувати в установленому порядку інформацію про діяльність ОСББ;

зобов'язання ОСББ надати співвласнику для ознайомлення всі свої фінансові звіти – передбачені також статутом ОСББ «Кришталь».

ОСОБА_1 просив надати для ознайомлення додатки до протоколів загальних зборів ОСББ «Кришталь» та можливість зробити з них виписки, копії (фотокопії).

Суд першої інстанції вказав, що такими додатками є листки опитування.

З урахуванням викладеного місцевий господарський суд правильно зазначив про те, що право позивача на ознайомлення з листками опитування передбачено пунктом 5 частини першої статті 6 Закону про особливості здійснення права власності, відповідно до якого співвласники мають право ознайомлюватися з рішеннями (протоколами) зборів співвласників, листками опитування, робити з них копії.

Отже, відповідач зобов'язаний надати ОСОБА_1 для ознайомлення додатки до протоколів загальних зборів ОСББ «Кришталь», якими є відповідні листки опитування.

Крім того, позивач просив відповідача надати для ознайомлення інші документи (розгорнуті банківські виписки про рух коштів, кошториси та штатний розпис, акти ревізії фінансово-господарської діяльності; акти виконаних робіт, договори на виконані роботи, документи про нарахування заробітної плати найманим працівникам ОСББ «Кришталь» за період з 2017 по 2022 роки включно), які, на думку ОСОБА_1, стосуються діяльності ОСББ «Кришталь», та надати можливість робити з них виписки, копії (фотокопії).

Обґрунтовуючи касаційну скаргу, ОСББ «Кришталь» зазначає, що законодавством передбачено надання співвласнику саме інформації про діяльність ОСББ, а не документів, які можуть містити інформацію про його діяльність, вважає, що суди попередніх інстанцій помилково ототожили поняття про надання «інформації» та «документів, що містять інформацію».

Згідно з наведеними вище нормами Закону про ОСББ та Закону про особливості здійснення права власності співвласник має право одержувати в установленому порядку інформацію про діяльність ОСББ. Аналогічне право співвласників також передбачено статутом ОСББ «Кришталь».

З аналізу статті 1 Закону України «Про інформацію» та статті 200 ЦК України вбачається, що документ містить у зафіксованому вигляді відповідну інформацію. Крім того, інформація може бути відображена в іншому вигляді шляхом фіксування відомостей та/або даних.

Отже, будь-які створені у процесі діяльності ОСББ документи можуть бути надані для ознайомлення співвласникам як такі, що містять інформацію про діяльність ОСББ.

Звідси суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що законодавством передбачено право співвласників на одержання інформації щодо діяльності створеного ОСББ.

Отже, доводи відповідача є необґрунтованими.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що право співвласника на отримання інформації про діяльність ОСББ є одним з найважливіших прав такої особи і безпосередньо пов'язане із правом на участь в управлінні ОСББ.

Реалізація співвласником своїх прав, пов'язаних з прийняттям рішень про діяльність ОСББ неможлива без необхідної і достатньої інформації для прийняття відповідних рішень.

При вирішенні питань реалізації права співвласника ОСББ на інформацію про діяльність ОСББ слід враховувати, що витребувана співвласником інформація змістовно має слугувати реалізації інших прав, що надаються співвласнику Законом про ОСББ, іншими нормативними актами та статутом ОСББ.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суди попередніх інстанцій дійшли висновків про те, що нормами чинного законодавства не передбачено обмежень щодо обсягу надання інформації, яку просить надати позивач, у тому числі про діяльність ОСББ.

Велика Палата Верховного Суду, зазначає, що згідно зі статтею 5 Закону про інформацію кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Водночас право співвласника на одержання інформації не є необмеженим з огляду на таке.

Положеннями статті 2 Закону про захист персональних даних передбачено, що персональні дані - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (абзац десятий).

Відповідно до частин першої, другої статті 5 Закону про захист персональних даних об'єктами захисту є персональні дані. Персональні дані можуть бути віднесені до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою.

Відповідно до частини другої статті 21 Закону про інформацію конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (абзац перший). Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом (абзац другий).

До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження (частина друга статті 11 Закону про інформацію).

Згідно зі статтею 5 Закону про інформацію реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Частинами третьою, четвертою статті 14 Закону про ОСББ (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) також визначено, що порядок здійснення прав співвласників визначається законом. Здійснення співвласником своїх прав не може порушувати права інших співвласників.

Аналогічна норма про те, що реалізація співвласником своїх прав не може порушувати права інших співвласників, міститься також у частині другій статті 6 Закону про особливості здійснення права власності (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин).

Таким чином, реалізуючи свої права, співвласник має право звернутися до ОСББ за отриманням інформації про діяльність такого ОСББ, а останнє зобов'язано надати таку інформацію в обсязі, який є достатнім для реалізації прав співвласників на участь в управлінні ОСББ, відповідно до Закону про ОСББ, Закону про особливості здійснення права власності, а також статуту об'єднання, крім конфіденційної інформації про фізичних осіб.

Разом з тим законодавством може бути визначено інший порядок та межі надання інформації про співвласників.

Більше того, Законом України від 14 липня 2023 року № 3270-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення управління багатоквартирними будинками» внесено зміни до Закону про особливості здійснення права власності та Закону про ОСББ, зокрема щодо прав співвласників.

Отже, чинне законодавство містить обмеження щодо надання співвласникам конфіденційної інформації про фізичних осіб. Запровадженням до статті 14 Закону про ОСББ та статті 6 Закону про особливості здійснення права власності обмеження поширення інформації (словосполучення «крім конфіденційної інформації про фізичних осіб») досягнуто юридичної визначеності у питанні захисту конфіденційної інформації про особу, яка включає і персональні дані.

З урахуванням викладеного Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що персональні дані співвласників та інших фізичних осіб, отримані ОСББ в процесі його діяльності, є конфіденційною інформацією з відповідним правовим режимом. Персональні дані співвласників та інших фізичних осіб не підлягають наданню ОСББ для ознайомлення співвласнику як конфіденційна інформація, згода на поширення якої не надавалась у встановленому законом порядку.

Тому ОСББ має надати співвласнику для ознайомлення документи, інформацію, визначені Законом про ОСББ та Законом про особливості здійснення права власності, а також статутом ОСББ, з вилученням з них персональних даних співвласників багатоквартирного будинку та інших фізичних осіб як конфіденційної інформації.

З огляду на наведені у цій постанові висновки, для забезпечення ефективного захисту прав співвласників та інших фізичних осіб і передбачуваності правозастосовної практики Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 01 грудня 2021 року у справі № 367/1505/20 щодо

неможливості надання ОСББ для ознайомлення співвласнику документів, які містять персональні дані членів ОСББ.

У цій справі суди не врахували, що позивач звернувся до відповідача за отриманням, зокрема, додатків до протоколів загальних зборів ОСББ «Кришталь» та інформації щодо діяльності ОСББ «Кришталь», яка може містити, у тому числі, персональні дані співвласників та інших фізичних осіб як конфіденційну інформацію.

Звідси позовні вимоги про надання таких документів підлягали частковому задоволенню із застереженням про необхідність вилучення із цих документів персональних даних співвласників та інших фізичних осіб як конфіденційної інформації.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 09 квітня 2024 року у справі № 925/1440/22 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118465133>

ВП ВС відступила від власного правового висновку щодо неефективності вимог про визнання недійсними результатів аукціону та договору купівлі-продажу як способу захисту прав та інтересів позивача у справі про банкрутство, зазначивши, що у правовідносинах з повернення відчуженого майна на аукціоні у справі про банкрутство відновлення порушеного права позивача здійснюється у різні способи, зокрема:

- якщо за результатом проведення аукціону у справі про банкрутство майно боржника перебуває у власності боржника, то ефективним способом захисту порушеного права особи, яка вправі оскаржувати результати аукціону, є пред'явлення позову про визнання недійсними результатів аукціону;

- якщо за результатами аукціону з переможцем укладено договір купівлі-продажу, то ефективним способом захисту порушеного права особи, яка вправі оскаржувати результати аукціону, є пред'явлення позову про визнання недійсними результатів аукціону й укладеного з переможцем аукціону договору купівлі-продажу майна боржника та застосування реституції (у випадку повернення майна, що перебуває у власності переможця аукціону);

- якщо за результатом проведення аукціону у справі про банкрутство відчужено майно, яке належить іншій особі на праві власності, відновлення порушеного права власника проданого майна здійснюється шляхом пред'явлення виндикаційного позову до останнього набувача цього майна з підстав, передбачених статтями 387, 388 ЦК України

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ТОВ «Палп Мілл Прінт», Товарної біржі «Українська міжрегіональна спеціалізована», ТОВ «Перевага-фінанс», ліквідатора ПрАТ «Бліц-інформ» арбітражного керуючого Куліченка М.В., АТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 04 квітня 2023 року у межах справи про банкрутство ПрАТ «Бліц-інформ», і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

18 вересня 2019 року ліквідатор ПрАТ «Бліц-інформ» Куліченко М. В. та ТБ «Українська міжрегіональна спеціалізована» уклали договір на організацію та проведення відкритих публічних торгів (аукціону).

27 вересня 2019 року на вебсайтах ВГСУ та Мінюсту організатор аукціону розмістив оголошення про проведення аукціону з продажу майна боржника, який призначено на 31 жовтня 2019 року. Початкова вартість активів визначена у розмірі 774 822 463,31 грн. Проте зазначений аукціон не відбувся у зв'язку з відсутністю учасників.

07 жовтня 2019 року організатор аукціону розмістив оголошення про проведення повторного аукціону з продажу майна боржника, який призначено на 11 листопада 2019 року. Початкова вартість майна була зменшена на 20 відсотків відповідно до частини третьої статті 65 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі - Закон про банкрутство). Зазначений аукціон не відбувся у зв'язку з відсутністю учасників.

17 жовтня 2019 року організатор аукціону розмістив оголошення про проведення другого повторного аукціону з продажу майна боржника, призначеного на 18 листопада 2019 року. Початкова вартість майна була зменшена ще на 20 відсотків та становила 495 886 376,50 грн. Термін прийому заявок на участь в аукціоні вказано до 13:00 24 жовтня 2019 року.

Відповідно до протоколу ТБ «Українська міжрегіональна спеціалізована» про визначення учасників аукціону від 12 листопада 2019 року до організатора аукціону надійшли такі заяви про участь в аукціоні: АТ «Асвіо банк», ТОВ «Старваген», ТОВ «Палп Мілл Прінт», ТОВ «Арумтек» та ТОВ «В 123».

Організатор аукціону відмовив у допуску до участі в аукціоні АТ «Асвіо банк» на тій підставі, що гарантійний внесок сплачений та зарахований на рахунок біржі не в повному обсязі, який передбачено в оголошенні про проведення аукціону.

18 листопада 2019 року відбувся другий повторний аукціон з продажу майна боржника, за результатами якого згідно з протоколом проведення відкритих торгів (аукціону) з продажу майна боржника від 18 листопада 2019 року переможцем аукціону стало ТОВ «Палп Мілл Прінт» як учасник, що запропонував найбільшу ціну в розмірі 49 588 637,20 грн.

АТ «Асвіо банк», АТ «Укресімбанк», Компанії «ЮПіЕм Сейлз Оі» з результатами другого повторного аукціону з продажу майна банкрута не погодилися, стверджуючи, що він організований та проведений з порушенням вимог Закону про банкрутство. Зокрема, оскільки потенційного учасника не було допущено до участі в аукціоні, майно відчужено за найнижчою з можливих цін, в оголошенні про проведення аукціону зазначено невиправдано короткий термін для подання заявок особам, які зацікавлені в придбанні майна, ліквідатор обрав неефективний спосіб реалізації майна шляхом його продажу у складі єдиного лота.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Правова природа реалізації у справі про банкрутство майна боржника на торгах у формі аукціону полягає у продажі цього майна, тобто у забезпеченні

переходу прав власності на нього до покупця переможця торгів (аукціону), невід'ємною і завершальною стадією якого є оформлення результатів продажу (аукціону) договором купівлі-продажу, що укладається власником майна чи замовником аукціону з переможцем торгів (аукціону).

Порушення встановлених законодавством правил, які визначають процедуру підготовки та проведення аукціону; правил, які регулюють сам порядок проведення аукціону; правил, які стосуються оформлення кінцевих результатів аукціону, є підставою для визнання результатів аукціону недійсними за статтею 55 Закону про банкрутство, що тягне за собою визнання недійсним укладеного з переможцем договору купівлі-продажу.

Можливість оскарження особою результатів проведеного в межах справи про банкрутство аукціону та укладеного за його наслідком договору купівлі-продажу майна боржника перебуває в залежності від наявності порушеного права чи інтересу такої особи під час продажу майна боржника.

До осіб, які можуть звернутися до суду з вимогами про визнання недійсними результатів аукціону з реалізації майна боржника в порядку, визначеному Законом про банкрутство, належать, зокрема: 1) боржник (зокрема, арбітражний керуючий від імені боржника), 2) кредитори, 3) зареєстровані учасники аукціону, 4) особи, які вважають себе власником майна, що виставляється на аукціон, 5) уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, 6) особа, яка не є «зареєстрованим учасником аукціону» і водночас щодо якої організатором торгів не прийнято жодного з рішень, передбачених приписами статті 61 Закону про банкрутство (зокрема, про відмову в допуску заявника до участі в аукціоні) у разі встановлення в судовому порядку обставин здійснення такою особою усіх передбачених Законом про банкрутство дій щодо набуття статусу «зареєстрованого учасника аукціону» та вчинення перешкод з боку організатора аукціону в участі такої особи в аукціоні, 7) особи, які не були допущені до участі в аукціоні (за умови попереднього або одночасного оскарження ними рішення організатора аукціону про визначення учасників аукціону та встановлення судом за результатом оскарження порушення статті 61 Закону про банкрутство в частині допуску до участі в аукціоні).

У справі, яка переглядається, АТ «Укрексімбанк» та компанія «ЮПіЕм Сейлз Оі» оспорили результати аукціону як кредитори ПрАТ «Бліц-інформ», тоді як АТ «Асвіо банк» оскаржило разом з вимогами про визнання недійсними результатів оспорюваного аукціону з продажу майна боржника, також рішення організатора аукціону щодо недопуску цього банку до аукціону.

Утім пред'явлення в межах справи про банкрутство позову з вимогами про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна боржника та укладеного за його наслідком договору купівлі-продажу майна боржника не завжди може забезпечувати ефективне поновлення порушених прав особи, яка звернулася з цими вимогами до суду на захист своїх порушених прав.

У правовідносинах з повернення майна, відчуженого на аукціоні у справі про банкрутство, для вирішення питання, кому належить право на пред'явлення позову

і з якими саме вимогами (про визнання недійсними результатів аукціону та договору купівлі-продажу чи про витребування майна) необхідно з'ясувати, у кого перебуває у власності майно на момент виникнення спору, чи був боржник власником відчуженого на аукціоні майна та відповідно у який спосіб позивач має захистити саме своє право у разі його порушення.

Якщо майно боржника за результатом проведеного аукціону у справі про банкрутство перебуває у власності боржника, то ефективним способом захисту порушеного права особи, яка вправі оскаржувати результати аукціону, є пред'явлення позову про визнання недійсними результатів аукціону. Якщо ж за результатами аукціону з переможцем укладено договір купівлі-продажу то ефективним способом захисту порушеного права особи, яка вправі оскаржувати результати аукціону, є пред'явлення позову про визнання недійсними результатів аукціону й укладеного з переможцем аукціону договору купівлі-продажу майна боржника та застосування реституції (у випадку повернення майна, що перебуває у власності переможця аукціону).

У разі відчуження на аукціоні у справі про банкрутство майна, яке належить іншій особі на праві власності, відновлення порушеного права власника проданого майна здійснюється шляхом пред'явлення віндикаційного позову до останнього набувача цього майна з підстав, передбачених статтями 387, 388 ЦК України. Для витребування майна від набувача не потрібно визнавати недійсним аукціон з продажу майна боржника в процедурі банкрутства, у тому числі в разі якщо перший з договорів, предметом яких було відчуження спірного майна до набуття боржником відповідного права власності на нього, визнано недійсним.

Питання про добросовісність чи недобросовісність покупця, який набув майно на аукціоні (торгах), слід оцінювати у кожному конкретному випадку окремо.

Водночас Велика Палата Верховного Суду зазначає, що тлумачення статті 216 ЦК України дозволяє стверджувати, що позивач особа, якій належить право на оскарження результатів аукціону у справі про банкрутство, заявляючи за наслідком визнання недійсними результатів оспорюваного аукціону та договору купівлі-продажу вимогу про повернення боржнику переданого за недійсним правочином майна або відшкодування вартості майна, фактично заявляє реституційну вимогу, яку суд за існування для того підстав задовольняє, застосовуючи двосторонню реституцію навіть у тому випадку, коли буквально позивач вимагає лише повернення йому майна, відчуженого за недійсним правочином, оминаючи мовчанням питання повернення відповідачу отриманого за таким правочином самим позивачем. У цьому випадку переможець аукціону є стягувачем у частині рішення про повернення йому переданого ним за недійсним правочином майна або відшкодування його вартості.

У справі, яка переглядається, на момент звернення позивачів із заявами про визнання недійсними результатів оспорюваного аукціону та укладених за його наслідком договорів купівлі-продажу майна боржника спірне майно належить на праві власності ТОВ «Палп Мілл Прінт» (переможець аукціону), з яким ПрАТ «Бліц-інформ» (боржник) укладено договори купівлі-продажу майна боржника.

З огляду на викладене обраний спосіб захисту у вигляді вимог про визнання недійсними результатів оспорюваного аукціону й договору купівлі-продажу майна боржника та застосування реституції відповідає критерію ефективності та змісту порушеного права позивачів.

Підставами для визнання результатів аукціону недійсними є недодержання ліквідатором або організатором аукціону вимог Закону про банкрутство щодо його проведення, зокрема, порядку визначення початкової вартості майна, яке підлягає реалізації в ліквідаційній процедурі, проведення конкурсу та визначення організатора аукціону, оприлюднення оголошення про проведення аукціону та вимог до його змісту, порядку допуску до участі в аукціоні, дотримання строків та часу проведення аукціону, порядку проведення аукціону (повторного, другого повторного аукціону).

Положеннями частини першої статті 58 Закону про банкрутство урегульовано порядок оголошення та повідомлення про проведення аукціону, зокрема, що організатор аукціону не пізніше як за 15 робочих днів до дня початку аукціону оприлюднює на вебсайті державного органу з питань банкрутства та ВГСУ (при проведенні електронних торгів також на своєму вебсайті) оголошення про проведення аукціону, а також письмово повідомляє про проведення аукціону власника майна, замовника та інших осіб, визначених замовником.

У справі, яка переглядається, оголошення про проведення оспорюваного аукціону з продажу майна боржника, який призначено на 18 листопада 2019 року, було опубліковано на вебсайті ВГСУ 17 жовтня 2019 року, а на вебсайті Мінюсту 17 жовтня 2019 року. Термін прийому заявок на участь в аукціоні вказано до 24 жовтня 2019 року.

Тобто на подачу заявки на участь в аукціоні та сплату гарантійного внеску було встановлено 5 робочих днів (час прийому заявок у робочі дні з 09:00 до 13:00).

За цих умов встановлені організатором оспорюваного аукціону в цій справі строки для пред'явлення учасниками заявок 5 робочих днів на участь в аукціоні, за наявності встановлення законодавцем обов'язкового 15-денного строку, є такими, що об'єктивно не можуть бути розцінені як розумні та спрямовані на досягнення основної мети проведення аукціону, а саме реалізації майна боржника за найвищою ціною.

Крім того, суди попередніх інстанцій установили, що відповідно до інформації, яка була викладена в оголошенні про проведення аукціону, розмір гарантійного внеску становив десять відсотків початкової вартості лоту і складав 49 588 637,65 грн.

Із установлених обставин справи вбачається, що АТ «Асвіо банк» як гарантійний внесок сплатило 49 588 637,00 грн, що підтверджується випискою по особовому рахунку, яка наявна в матеріалах справи.

22 жовтня 2019 року АТ «Асвіо банк» подало заяву на участь в аукціоні, за наслідком розгляду якої 12 листопада 2019 року організатором аукціону було прийнято рішення про недопуск його до участі в оспорюваному аукціоні через недоплату ним гарантійного внеску в розмірі 65 коп.

За цих умов з урахуванням 1) встановлення організатором аукціону досить незначного строку для подачі потенційними учасниками заявок на участь в аукціоні п'ять робочих днів із часом прийому заявок протягом 4 год у день (з 09:00 до 13:00), 2) недобросовісності поведінки організатора аукціону та ліквідатора боржника, які попри відсутність встановленої Законом про банкрутство заборони на повідомлення потенційного учасника про недоліки поданої заяви, задля забезпечення можливості участі в аукціоні більшої кількості учасників та реалізації майна за максимальною ціною не повідомили АТ «Асвіо банк» про їх наявність – недопуск банку як потенційного учасника, який недоплатив 65 коп. гарантійного внеску (сплатив 49 588 637,00 грн замість 49 588 637,65 грн), до участі в оспорюваному аукціоні не може вважатися розумним, таким, що унеможлиблював обмеження залучення до участі у справі якомога більшої кількості потенційних покупців та мав на меті відчуження майна боржника за максимально високою ціною.

Дії ліквідатора спричинили негативні наслідки у вигляді звуження кола потенційних учасників аукціону з продажу майна банкрута, а отже, реалізації основної мети проведення аукціону з продажу майна банкрута відчуження майна за максимально високою ціною, яка в цьому разі не була досягнута навіть наближено, оскільки майно боржника було відчужено за ціною на 45 коп. менше розміру гарантійного внеску 49 588 637,20 грн при оціночній вартості 774 822 463,31 грн, тобто в 14 разів менше оціночній вартості. А тому формування ліквідатором лоту шляхом поєднання в ньому майна з високою реалізаційною мобільністю майна та майна вужчого вжитку не може бути визнане таким, що відповідає принципам розсудливості дій ліквідатора, оскільки не призводить до отримання найвищої ціни за це майно.

Наведене свідчить про допущення під час підготовки, організації оспорюваного аукціону з реалізації майна ПрАТ «Біліс-інформ» низки порушень, які у своїй сукупності спричинили негативні наслідки у вигляді звуження кола потенційних учасників аукціону з продажу майна банкрута і, як наслідок, недосягнення основної мети проведення аукціону з продажу майна банкрута його відчуження за найвищою ціною.

Апеляційний господарський суд правомірно скасував рішення суду першої інстанції про відмову в частині вимог заяв АТ «Асвіо банк», АТ «Укрексімбанк» та обґрунтовано визнав недійсними рішення організатора аукціону щодо недопуску АТ «Асвіо банк» до аукціону та результати оспорюваного аукціону з продажу майна боржника.

Водночас, Велика Палата Верховного Суду вважає помилковою відмову суду апеляційної інстанції у задоволенні вимог заяви АТ «Укрексімбанк» у частині визнання недійсними укладених з переможцем аукціону договорів купівлі-продажу за результатом оспорюваного аукціону з продажу майна боржника.

Також, із урахуванням наведених вище висновків у цій постанові, підлягає задоволенню судом вимога АТ «Укрексімбанк» про зобов'язання ТОВ «Палп Мілл Прінт» передати (повернути) ПрАТ «Біліс-інформ» нерухоме та рухоме майно, що

було реалізовано на оспорюваному аукціоні, яка фактично є реституційною вимогою, заявленою за наслідками визнання судом недійсними укладених за результатом оспорюваного аукціону договорів купівлі-продажу майна боржника.

Задовольняючи позовну вимогу про зобов'язання ТОВ «Палп Мілл Прінт» передати (повернути) ПрАТ «Бліц-інформ» нерухоме та рухоме майно, що було реалізовано на оспорюваному аукціоні, суд має також стягнути з ПрАТ «Бліц-інформ» на користь ТОВ «Палп Мілл Прінт» (переможець аукціону) сплачені переможцем аукціону кошти в сумі 49 588 637,20 грн за договорам купівлі-продажу майна боржника, які визнані судом недійсним. Тобто застосувати двосторонню реституцію як необхідний наслідок визнання недійсними договорів купівлі-продажу майна боржника та задоволення реституційної вимоги заяви АТ «Укрексімбанк».

Також з огляду на викладені вище висновки Велика Палата Верховного Суду, з урахуванням особливостей процедури банкрутства та способів захисту учасників справи про банкрутство, вважає за необхідне відступити від висновків, сформульованих у постанові від 06 липня 2022 року у справі № 914/2618/16, щодо неефективності вимог про визнання недійсними результатів аукціону та договору купівлі-продажу як способу захисту прав та інтересів позивача у спірних правовідносинах.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 лютого 2024 року у справі № 910/2592/19 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118520069>

2.2. Цивільна юрисдикція

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо визначення правил дії в часі статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», визначивши, що для кваліфікації правочинів (у тому числі, договорів) неплатоспроможного банку нікчемними слід враховувати ті підстави нікчемності, які містилися в статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» на момент їх вчинення. Норма, яка містить підстави нікчемності, має бути чинною на момент вчинення правочину. Якщо редакція цієї статті, зокрема її норми щодо критеріїв нікчемності, не була чинною на момент вчинення правочину, то її положення не можуть бути застосовані для кваліфікації такого правочину як нікчемного.

Відсутність підстав для визнання такого правочину нікчемним не позбавляє позивача права ставити питання про недійсність зазначеного договору із загальних підстав та доводити наявність обставин, які свідчать про його недійсність на момент вчинення

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ПАТ «Старокиївський банк» до ОСОБА_1, треті особи: ОСОБА_2, ТОВ «Панамедікус», про визнання недійсним іпотечного договору за касаційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Печерського районного суду міста Києва від 02 листопада 2018 року та

постанову Київського апеляційного суду від 19 серпня 2020 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_2 був акціонером та головою спостережної ради банку.

Згідно з попереднім договором від 19 грудня 2013 року ОСОБА_2 отримав від ОСОБА_1 грошові кошти в розмірі 2 066 250,00 грн, що еквівалентно 250 000,00 дол. США.

На забезпечення виконання зобов'язань ОСОБА_2 перед ОСОБА_1 за попереднім договором ПАТ «Старокиївський банк» на підставі договору іпотеки передав в іпотеку ОСОБА_1 належну йому (банку) на праві власності квартиру. За умовами договору іпотеки оціночна вартість квартири дорівнює ринковій та становить 4 738 845,76 грн.

На підставі постанови Правління Національного банку України від 11 вересня 2014 року «Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію ПАТ «Старокиївський банк», виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб 17 вересня 2014 року прийнято рішення, яким з 18 вересня 2014 року запроваджена процедура ліквідації ПАТ «Старокиївський банк» та призначено уповноважену особу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію ПАТ «Старокиївський банк».

Під час перевірки договорів (інших правочинів) були виявлені договори іпотеки, укладені ПАТ «Старокиївський банк» з метою забезпечення виконання зобов'язань ОСОБА_2, який на той час займав посаду голови наглядової ради ПАТ «Старокиївський банк», що відповідає критеріям нікчемності правочинів, передбачених пунктами 1 та 5 частини третьої статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (у редакції, що діяла з 11 липня 2014 року до 12 серпня 2015 року). Договори, які б установлювали зобов'язання ОСОБА_2 перед банком у зв'язку з укладенням таких договорів іпотеки, відсутні. Спостережна рада ПАТ «Старокиївський банк» не приймала рішення стосовно укладення зазначеного іпотечного договору.

Водночас ОСОБА_1 звернув стягнення на предмет іпотеки та зареєстрував за собою право власності на квартиру. Того ж дня відчужив цю квартиру ТОВ «Панамедікус».

У зв'язку з цим, у квітні 2017 року банк звернувся з позовом про визнання недійсним іпотечного договору.

Рішенням суду першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задоволено.

У касаційній скарзі ОСОБА_1 іпотекодержатель за спірним договором іпотеки зазначив, що суди попередніх інстанцій в оскаржуваних рішеннях послались на ст. 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у редакції від 04 липня 2014 року, тоді як оспорюваний договір іпотеки було укладено 23 квітня 2014 року.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

11 липня 2014 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 04 липня 2014 року, яким внесено зміни, зокрема, до статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Порівняльний аналіз двох редакцій Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (від 20 квітня 2014 року та від 11 липня 2014 року) свідчать про те, що у другій (пізнішій) редакції перелік підстав нікчемності договорів, що укладені неплатоспроможними банками, істотно розширено й уточнено.

У Законі України від 04 липня 2014 року № 1586-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» Прикінцеві та перехідні положення не містять вказівки про зворотну дію в часі.

Складова, яка визначає підстави для кваліфікації правочинів неплатоспроможного банку нікчемними, відображена у частині третій статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», редакції якої неодноразово змінювались.

Таким чином, частину третю статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у редакції, чинній з 11 липня 2014 року, до договору неплатоспроможного банку, що був укладений до 11 липня 2014 року, не може бути застосовано, оскільки закон, яким цю редакцію цієї частини було закріплено, не має зворотної дії у часі.

Для кваліфікації правочинів (у тому числі договорів) неплатоспроможного банку нікчемними слід враховувати ті підстави нікчемності, які містилися в імперативній нормі (статті 38 зазначеного вище Закону) на момент його вчинення. Норма, яка містить підстави нікчемності має бути чинною на момент вчинення правочину. Якщо редакція статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», зокрема її норми щодо критеріїв нікчемності, не була чинною на момент вчинення правочину, то її положення не можуть бути застосовані для кваліфікації такого правочину як нікчемного.

З урахуванням наведених висновків Велика Палата Верховного Суду відступає від висновку, викладеного у пункті 8.5 постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 серпня 2020 року у справі № 922/2250/16, про те, що набрання чинності з 04 липня 2014 року змін, внесених у статтю 38 Закону не містить обмежень на поширення дії цієї норм на правочини, вчинені банком (щодо якого після вказаної дати запроваджена тимчасова адміністрація) до набрання чинності з 04 липня 2014 року вказаних змін, оскільки нікчемність правочину банку згідно із наведеною реакцією статті 38 Закону за передбачених в її частині третій підстав, пов'язується з фактом запровадження щодо банку тимчасової адміністрації в період дії цієї редакції статті 38 Закону.

За пунктами 1 та 5 частини третьої статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (у редакції, що діяла з 11 липня 2014 року до

12 серпня 2015 року) визнавалися нікчемними правочини неплатоспроможного банку з тих підстав, що: банк безоплатно здійснив відчуження майна, прийняв на себе зобов'язання без встановлення обов'язку контрагента щодо вчинення відповідних майнових дій, відмовився від власних майнових вимог; банк прийняв на себе зобов'язання (застава, порука, гарантія, притримання, факторинг тощо) щодо забезпечення виконання грошових вимог у порядку, іншому, ніж здійснення кредитних операцій відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Проте станом на момент укладення договору іпотеки 24 квітня 2014 року таких підстав нікчемності (на які посилався позивач), тобто прямих вказівок про нікчемність, стаття 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» не містила.

З урахуванням висновків Великої Палати Верховного Суду в цій справі щодо застосування частини третьої статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у редакції, чинній з 11 липня 2014 року, до договору неплатоспроможного банку, що був укладений до 11 липня 2014 року, посилання позивача на нікчемність договору іпотеки від 23 квітня 2014 року за критеріями, які визначені зазначеною нормою (чинною з 11 липня 2014 року) є безпідставними.

Оскільки посилання позивача на нікчемність правочину не підтвердились, за наявності відповідних вимог позовної заяви підлягали перевірці підстави недійсності правочину, з яких пред'явлено позов. Як зазначалось вище, позов пред'явлено саме про визнання недійсним договору іпотеки.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, правління ПАТ «Старокиївський банк» не приймало рішення стосовно укладення спірного договору іпотеки і таке питання правлінням не розглядалось.

Оскільки голова правління ПАТ «Старокиївський банк» мав повноваження на підписання договорів від імені цього товариства (у тому числі оспорюваного договору), але не дотримався вимог до порядку вчинення правочину, зокрема його укладення за наявності рішення виконавчого органу товариства (правління), то цей правочин вважається вчиненим ним із перевищенням обсягу повноважень на здійснення правочину.

ОСОБА_1, як контрагент банку при укладенні договору був обізнаний з таким статутом у частині, яка стосується відповідних повноважень, а отже, не міг не знати про наявні обмеження повноважень представника на укладення договору, що мало відбуватись на підставі рішення правління, що прямо визначено статутом юридичної особи, а також що голова правління діє з перевищенням повноважень, проте підписав цей договір.

Відповідно до змісту статті 241 ЦК України правочин, вчинений представником з перевищенням своїх повноважень та не схвалений у подальшому довірителем, є таким правочином, зміст якого безпосередньо суперечить імперативному правилу цієї статті, а отже, й не відповідає загальній вимозі чинності правочинів, передбаченій в частині першій статті 203 ЦК України.

Тобто дії представника в інтересах особи, яку він представляє з перевищенням повноважень, не ґрунтуються на волі особи, в інтересах якої він діяв.

За таких умов зміст договору не відповідає вимогам частин першої, третьої статті 203, частини першої статті 215 ЦК України, що є підставою для визнання такого правочину недійсним.

Установивши, що спірний договір іпотеки укладено за відсутності рішення правління ПАТ «Старокиївський банк», до компетенції якого статутом віднесено вирішення питань щодо укладення договорів, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про наявність підстав для визнання такого правочину недійсним, оскільки його укладення не ґрунтувалось на волі ПАТ «Старокиївський банк» на передачу в іпотеку власного майна на забезпечення зобов'язань іншої особи. Проте частково помилились у підставах його недійсності, а також у своїх висновках у застосуванні положень частини третьої статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 березня 2024 року у справі № 757/23249/17 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118137217>

ВП ВС конкретизувала висновок ОП КГС ВС щодо захисту прав власника нерухомого майна, обтяженого іпотекою на користь особи, з якою він не перебував у зобов'язальних відносинах, визначивши, що для ефективного захисту прав володіючого власника нерухомого майна, щодо якого до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно незаконно внесено запис про право іпотеки іншої особи, з якою власник не перебував у зобов'язальних відносинах, має застосовуватись негаторний позов про усунення перешкод у здійсненні власником права розпорядження своїм майном (стаття 391 ЦК України) з яким власник може звернутись, зокрема, шляхом пред'явлення вимоги про скасування державної реєстрації права іпотеки зазначеної особи.

Позовна давність до такого позову не застосовується, а судове рішення про його задоволення, яке набрало законної сили, є підставою для державної реєстрації відомостей про припинення незаконно зареєстрованого за відповідачем права іпотеки, що усуває для позивача перешкоди у здійсненні ним правоможності розпоряджатись своїм нерухомим майном.

При цьому оспорювання ланцюга договорів, інших правочинів щодо спірного нерухомого майна або документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію права іпотеки за відповідачем, не є ефективним способом захисту прав власника від описаного вище порушення

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ТОВ «Фінансова компанія «Довіра та Гарантія» (далі – Товариство) на рішення Біляївського районного суду Одеської області від 30 листопада 2018 року та постанову Одеського апеляційного суду від 14 січня 2020 року у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 та Товариства про визнання недійсним договору іпотеки та вилучення реєстраційних записів щодо нерухомого майна, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ОСОБА_1 є власником земельної ділянки площею 0,1000 га для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), що підтверджується державними актами.

Однак 24 жовтня 2002 року за рішенням Ради ОСОБА_2 також було видано акт на право власності на земельну ділянку.

27 червня 2006 року Акціонерний поштово-пенсійний банк «Аваль» та ОСОБА_2 уклали кредитний договір на суму 10 000 (десять тисяч) доларів США, а 30 червня 2006 року для забезпечення виконання зобов'язань за цим правочином вони уклали договір іпотеки, предметом якого є земельна ділянка, що належить іпотекодавцю на праві приватної власності.

Одночасно з посвідченням договору державний нотаріус наклав заборону на відчуження Земельної ділянки та вніс до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (далі – Реєстр) відповідні записи.

У подальшому рішенням суду, яке набрало законної сили 05 травня 2008 року, скасовано рішення Ради 24 жовтня 2002 року у частині надання ОСОБА_2 у приватну власність земельної ділянки та визнано недійсним акт на право власності.

Разом із цим за даними з Реєстр іпотекодержателем земельної ділянки за договором іпотеки наразі є Товариство, яке є правонаступником ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» у вказаному зобов'язанні.

ОСОБА_1 вважає, що договір іпотеки слід визнати недійсним, оскільки ОСОБА_2 на момент його укладення не мав прав власника на розпорядження земельною ділянкою, а записи необхідно вилучити з Реєстру, адже вони порушують право власності позивача.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено.

У касаційній скарзі Товариство вказувало, зокрема, що суди не врахували, що ОСОБА_1 пропустив строк позовної давності та обрав невірний спосіб захисту своїх прав від стверджуваних порушень.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно із частиною першою статті 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Отже, за загальним правилом саме власнику належить правоможність вчинення правочинів, спрямованих на розпорядженням його майном

Враховуючи, що ОСОБА_1 як власник не передавав земельну ділянку в іпотеку за договором, не був стороною цього правочину та не перебував з відповідачами в зобов'язальних відносинах, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про незаконність державної реєстрації за Товариством права іпотеки на вказану ділянку, що створює позивачу перешкоди у здійсненні правоможності самостійно розпоряджатись своїм нерухомим майном.

Задовольняючи повністю позов ОСОБА_1, суди виходили з того, що він обрав правильний спосіб захисту порушеного права шляхом визнання недійсним

договору, оскільки за цим правочином ОСОБА_2 незаконно передав в іпотеку земельну ділянку, яка є власністю позивача. При цьому суди дійшли висновку про те, що при визнанні недійсним договору його сторони повинні повернутись у стан, який існував до його укладення, а тому записи підлягають вилученню з Реєстру.

Суди обох інстанцій вважали, що порушення права власності ОСОБА_1 є триваючим, а тому підстав для застосування положень ЦК України про позовну давність немає. Водночас суд апеляційної інстанції з посиланням на статті 319 та 391 ЦК України зазначив, що перешкоди в здійсненні права власності позивача створює як договір, так і внесені на його підставі записи, а позов про усунення таких перешкод є негаторним.

Велика Палата Верховного Суду не може в повній мірі погодитись з наведеними мотивами судів попередніх інстанцій виходячи з такого.

Серед способів захисту речових прав цивільне законодавство виокремлює, зокрема, витребування майна з чужого незаконного володіння у порядку статей 387, 388 ЦК України (віндикаційний позов) й усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном згідно зі статтею 391 ЦК України (негаторний позов).

За висновками Великої Палати Верховного Суду, викладеними, зокрема, у пункті 72 постанови від 23 листопада 2021 року у справі № 359/3373/16-ц та пункті 100 постанови від 18 січня 2023 року у справі № 488/2807/17, визначальним критерієм для розмежування віндикаційного та негаторного позовів є відсутність або наявність у позивача володіння майном; відсутність або наявність в особи володіння нерухомим майном визначається виходячи з принципу реєстраційного підтвердження володіння; особа, до якої перейшло право власності на об'єкт нерухомості, набуває щодо нього всі правоможності власника, включаючи право володіння.

Оскільки ОСОБА_1 з 25 липня 1995 року набув право власності на земельну ділянку і з того часу вона не вибувала з його володіння, Велика Палата Верховного Суду висноває, що позивач є володіючим власником, який прагне усунути перешкоди у здійсненні правоможності самостійно розпоряджатись своїм нерухомим майном, що виникли через дії осіб, з якими він не перебував у зобов'язальних відносинах, а тому погоджується з висновками суду апеляційної інстанції про те, що позов у цій справі в частині вимог, спрямованих на усунення цих перешкод, є негаторним, та відхиляє доводи Товариства, про те, що ОСОБА_1 мав захищати свої права шляхом звернення до суду з віндикаційним позовом.

Державна реєстрація права іпотеки на земельну ділянку за Товариством – це офіційне визнання та підтвердження державою факту набуття ним такого права, а відповідні записи в Реєстрі створюють для ОСОБА_1 перешкоди у реалізації правоможності власника на розпорядження цим нерухомим майном.

Абзацом другим частини третьої статті 26 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон № 1952-IV) у чинній редакції передбачено, зокрема, що у разі скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав на підставі судового

рішення чи визнання його прийнятим з порушенням цього Закону, а також у разі визнання на підставі судового рішення недійсними чи скасування на підставі судового рішення документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав, скасування на підставі судового рішення державної реєстрації прав, що мало наслідком державну реєстрацію набуття речових прав, обтяжень речових прав, відповідні права чи обтяження припиняються.

За змістом пункту 9 частини першої статті 27 Закону № 1952-IV у чинній редакції державна реєстрація права власності та інших речових прав проводиться на підставі судового рішення, що набрало законної сили, щодо набуття, зміни або припинення права власності та інших речових прав на нерухоме майно.

Отже, якщо суд дійшов висновку, що право власності позивача було порушено незаконною реєстрацією права іпотеки на його нерухоме майно за відповідачем, з яким він не перебував у зобов'язальних відносинах, державний реєстратор на підставі судового рішення про скасування державної реєстрації права іпотеки, яке набрало законної сили, проводить державну реєстрацію припинення права іпотеки відповідача, що усуває для позивача перешкоди у здійсненні ним правоможності розпоряджатись своїм нерухомим майном.

Велика Палата Верховного Суду вже зазначала, що оспорювання ланцюга договорів купівлі-продажу майнових прав (або інших правочинів) не є ефективним способом захисту в тому випадку, коли особа відступила право вимоги, яке їй не належить (у правовідносинах відсутній управнений на таке відступлення суб'єкт), а також коли відбулось відступлення припиненого права вимоги (тобто майнового права вимоги, якого не існує на момент укладення відповідного договору в будь-якого суб'єкта), що не створює жодних правових наслідків для особи - власника майна, яке було обтяжено іпотекою (див. пункти 139-141 постанови від 15.09.2022 у справі № 910/12525/20).

Велика Палата Верховного Суду вважає такий підхід застосовним і до спірних правовідносин, які склались у цій справі, адже укладення договору між ОСОБА_2 та ВАТ «Райффайзен Банк Аваль», а також відступлення останнім на користь Товариства права вимоги за вказаним правочином не створило для ОСОБА_1 як дійсного власника земельної ділянки жодних правових наслідків. При цьому сам договір, на відміну від внесених до Реєстру на його підставі записів, не створює для позивача перешкоди в розпорядженні земельною ділянкою, а тому визнання його недійсним не призведе до відновлення порушених прав власника цієї нерухомості.

Оскільки вимога про визнання недійсним договору не є ефективним способом захисту прав ОСОБА_1, суди дійшли помилкового висновку про наявність підстав для її задоволення, а доводи Товариства про обрання позивачем неефективного способу захисту знайшли підтвердження в частині цієї вимоги.

Беручи до уваги наведене, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне конкретизувати висновки об'єднаної палати КГС ВС, викладені в постанові від 06 серпня 2021 року у справі № 910/20607/17, та зазначити, що для ефективного захисту прав володіючого власника нерухомого майна, щодо якого до

Реєстру незаконно внесено запис про право іпотеки іншої особи, з якою власник не перебував у зобов'язальних відносинах, має застосовуватись негаторний позов про усунення перешкод у здійсненні власником права розпорядження своїм майном (стаття 391 ЦК України), з яким власник може звернутись, зокрема, шляхом пред'явлення вимоги про скасування державної реєстрації права іпотеки зазначеної особи.

Судове рішення про задоволення такого позову, яке набрало законної сили, є підставою для державної реєстрації відомостей про припинення незаконно зареєстрованого за відповідачем права іпотеки, що усуває для позивача перешкоди у здійсненні ним правоможності розпоряджатись своїм нерухомим майном.

При цьому оспорювання ланцюга договорів, інших правочинів щодо спірного нерухомого майна або документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію права іпотеки за відповідачем, не є ефективним способом захисту прав власника від описаного вище порушення.

Разом із цим Велика Палата Верховного Суду враховує власні висновки, про те, що до позовів про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном позовна давність не застосовується, оскільки негаторний позов може бути пред'явлений позивачем доти, поки існує відповідне правопорушення, а тому погоджується в цій частині з відповідними висновками судів попередніх інстанцій та об'єднаної палати КГС ВС, та відхиляє протилежні доводи Товариства щодо наявності підстав для застосування положень ЦК України про позовну давність до вимоги ОСОБА_1, спрямованої на усунення перешкод у здійсненні ним правоможності розпорядження земельною ділянкою.

Виходячи з мети позову ОСОБА_1, який спрямовано на усунення перешкод у здійсненні ним права розпорядження земельною ділянкою, а також наведених у позові обґрунтувань, Велика Палата Верховного Суду прийшла до висновку, що заявлену позивачем вимогу вилучити записи з Реєстру слід інтерпретувати як вимогу про скасування державної реєстрації права іпотеки Товариства на земельну ділянку.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 10 квітня 2024 року у справі № 496/1059/18 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118465137>

ВП ВС відступила від висновку КГС ВС щодо належного вручення судового рішення, направлено на електронну адресу, зазначену стороною у справі, визначивши, що приписи ЦПК України, якими встановлено порядок направлення копій судового рішення особі, яка не має офіційної електронної адреси та не зареєстрована у підсистемі «Електронний суд», свідчать про обов'язок суду направлення копії судового рішення рекомендованим листом з повідомленням про вручення, днем вручення якого є день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення.

Надсилання відповідних процесуальних документів на електронну адресу сторони у справі, вказану в документах, що подавались до суду, не заборонена, та може здійснюватися як додаткова, однак такі дії не можуть замінити належне надсилання учаснику судового рішення у порядку, передбаченому статтею 272 ЦПК України, вважатися належним врученням та підтверджувати день вручення

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Відділ Державної виконавчої служби Сокальського районного управління юстиції, про стягнення пені зі сплати аліментів та стягнення додаткових витрат на утримання дітей за касаційною скаргою ОСОБА_1 на ухвалу Львівського апеляційного суду від 02 березня 2023 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Сокальського районного суду Львівської області від 27 грудня 2022 року стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 пеню за несплату аліментів.

Не погоджуючись з таким рішенням, ОСОБА_1 02 лютого 2023 року оскаржила його в апеляційному порядку. В апеляційній скарзі просила суд поновити строк на апеляційне оскарження рішення Сокальського районного суду Львівської області від 27 грудня 2022 року, оскільки суд першої інстанції не направляв їй копії оскаржуваного судового рішення, про це рішення вона дізналась з Єдиного державного реєстру судових рішень 29 січня 2023 року.

Відмовляючи у відкритті апеляційного провадження, апеляційний суд зазначав, що вказані позивачкою підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження не можуть бути визнані поважними, оскільки оскаржуване рішення суду першої інстанції було надіслане на електронну адресу заявниці 27 грудня 2022 року, про що судом першої інстанції складено відповідну довідку.

Касаційну скаргу ОСОБА_1 мотивувала тим, що офіційної електронної адреси не має, а клопотання про надсилання їй рішення суду в електронному вигляді вона не подавала.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Питання щодо вручення судового рішення врегульовано статтею 272 ЦПК України, статтею 242 ГПК України та статтею 251 КАС України.

Частинами п`ятою, шостою статті 272 ЦПК України (в редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції) визначено, що учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Отже, визначальним для унормування початку перебігу строку на апеляційне оскарження є вручення повного судового рішення.

Днем вручення судового рішення є: 1) день вручення судового рішення під розписку; 2) день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового

рішення на офіційну електронну адресу особи; 3) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення; 4) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду; 5) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси.

05 жовтня 2021 року є датою початку функціонування підсистем (модулів) ЄСІТС: «Електронний кабінет», «Електронний Суд», підсистема відеоконференцзв'язку.

Відповідно до пункту 17 глави 1 розділу III Положення про ЄСІТС особам, які зареєстрували «Електронний кабінет», суд надсилає документи у справах, в яких такі особи беруть участь, в електронній формі шляхом їх надсилання до «Електронного кабінету» таких осіб або в інший спосіб, передбачений процесуальним законодавством, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Особам, які не мають зареєстрованих «Електронних кабінетів», документи у передбачених цим пунктом випадках можуть надсилатися засобами підсистем ЄСІТС на адресу електронної пошти, вказану такими особами під час подання документів до суду.

Отже, процесуальним законодавством, чинним на час ухвалення рішення судом першої інстанції, передбачено два способи надсилання судового рішення - шляхом направлення рекомендованим листом з повідомленням про вручення та в електронній формі - через «Електронний кабінет», у тому числі шляхом направлення листа на офіційну електронну пошту засобами підсистем ЄСІТС у випадках, передбачених пунктом 37 глави 2 розділу III Положення про ЄСІТС.

Вимога про надіслання судового рішення через підсистеми ЄСІТС є обов'язковою для осіб, визначених пунктом 10 Положення про ЄСІТС, та тих осіб, які добровільно зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі.

Ураховуючи зазначене, можна зробити висновок, що надсилання судового рішення в той чи інший спосіб учаснику справи є процесуальним обов'язком суду. Відомості про вручення (доставлення) рішення суду учаснику справи містяться у розписці про вручення, у повідомленні про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи, у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення, а також у документах, визначених пунктами 4, 5 частини шостої статті 272 ЦПК України (в редакції, чинній на час ухвалення судом першої інстанції рішення). У разі відсутності таких відомостей судове рішення вважається не врученим.

Надсилання відповідних процесуальних документів на електронну адресу сторони у справі, вказану в документах, що подавались до суду, не заборонено,

однак такі дії не можуть замінити належне надсилання учаснику судового рішення у порядку, передбаченому статтею 272 ЦПК України (в редакції, чинній на час ухвалення судом першої інстанції рішення).

В розумінні процесуального закону надіслання судового рішення на електронну пошту за адресою, зазначеною заявником в його процесуальних заявах, поданих до суду (позовна заява, апеляційна та / або касаційна скарга, заяви / клопотання), в яких наявне прохання про надіслання копій процесуальних документів на електронну пошту, яка не є офіційною, не може вважатися належним врученням та підтверджувати день вручення.

Якщо суд надіслав рішення на електронну адресу, яку зазначив учасник справи, це можна вважати додатковим засобом інформування учасника справи, який посилює реалізацію гарантії учасника бути обізнаним про свою справу. Однак це не звільняє суд від обов'язку надіслати учаснику справи повне рішення у спосіб, встановлений процесуальним законом.

З огляду на висновки Великої Палати Верховного Суду щодо належного вручення судового рішення, направлено на електронну адресу, зазначену стороною у справі (за виключенням передбачених пунктом 10 Положення про ЄСІТС осіб) у відповідній заяві (скарзі), сформульовані у цій постанові, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28 квітня 2023 року у справі № 904/272/22.

У справі, що переглядається, спірним питанням є дата отримання позивачкою копії рішення суду, а саме: апеляційний суд взяв за основу відомості, вказані у довідці про доставку електронного листа на електронну адресу ОСОБА_1, яка зазначена у позовній заяві, та виходив з того, що копія рішення суду першої інстанції отримана 27 грудня 2022 року, а заявниця наполягає на тому, що офіційної електронної адреси не має, клопотання про надсилання їй рішення суду в електронному вигляді не подавала, і копії рішення станом на час подання апеляційної скарги не отримувала, про його існування дізналася з Єдиного державного реєстру судових рішень, отримала рішення суду першої інстанції лише 29 березня 2023 року.

На час звернення ОСОБА_1 до суду (липень 2022 року) та прийняття судом першої інстанції рішення у цій справі, а саме 27 грудня 2022 року, підсистеми (модулі) ЄСІТС: «Електронний кабінет»; «Електронний суд»; підсистема відеоконференцз'язку розпочали функціонування.

Справу, яка переглядається, суд першої інстанції розглядав за матеріалами в паперовій формі.

Враховуючи вимоги частини одинадцятої статті 272 ЦПК України (в редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції), якою передбачено, що у випадку розгляду справи за матеріалами в паперовій формі судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Доказів реєстрації ОСОБА_1 у підсистемі «Електронний суд» матеріали справи не містять.

При цьому, в розумінні приписів статті 272 ЦПК України (в редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції), наявна у матеріалах справи довідка про доставку електронного листа на електронну адресу сама по собі не свідчить про вручення копії рішення суду першої інстанції та за установлених у цій справі обставин не могла використовуватись апеляційним судом як підтвердження відправлення стороні копії рішення суду на офіційну електронну адресу.

З огляду на викладене, у цій справі суд першої інстанції був зобов'язаний надіслати позивачці рішення у паперовій формі рекомендованим листом, а наявна у матеріалах справи довідка про доставку електронного листа до електронної скриньки у розумінні статті 272 ЦПК України (в редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції) не свідчить про належне вручення копії рішення суду позивачці.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 10 квітня 2024 року у справі № 454/1883/22 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118486335>

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо відсутності підстав для представництва прокурором інтересів держави в особі Національної академії наук України, визначивши, що оскільки Національна академія наук України наділена повноваженнями щодо управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління, тобто на основі законодавства здійснює управлінські функції, то прокурор має повноваження на представництво інтересів держави в особі НАН України, що відповідає приписам частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру».

Належним та ефективним способом захисту права власності держави на нерухоме майно, що входило до майнового комплексу НАН України та належало їй на праві повного господарського відання, але було відчужено на користь фізичної особи особою, яка не мала на це права, є позов про витребування майна із чужого незаконного володіння на підставі статті 387 ЦК України

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом заступника керівника Одеської місцевої прокуратури № 1 в інтересах держави в особі Національної академії наук України до ОСОБА_1, третя особа – Державне підприємство «Пансіонат «Борей» Національної академії наук України, про витребування майна за касаційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Київського районного суду м. Одеси від 07 жовтня 2020 року та постанову Одеського апеляційного суду від 30 березня 2023 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

НАН України належить державне майно ДП «Пансіонат «Борей», що складається з основної будівлі та сараю (літ. «А», «Б»), загальною площею 726,7 кв. м, що підтверджується витягом з Єдиного реєстру об'єктів державної власності щодо

державного майна. Відповідно до технічного паспорту від 05 вересня 2008 року загальна площа приміщення під літерою «А» («Пансіонату «Борей») складає 659,9 кв. м.

21 грудня 2016 року приватним нотаріусом було зареєстровано за ОСОБА_2 право власності на громадський будинок, загальною площею 658,4 кв. м, розташований на АДРЕСА_1.

08 листопада 2017 року ОСОБА_2 продав по 1/2 частині громадського будинку ОСОБА_6 та ОСОБА_7 за договорами купівлі-продажу.

08 листопада 2018 року державним реєстратором з відкриттям нового розділу внесено виправлення в розділ відносно об'єкта житлової нерухомості загальною площею 658,4 кв. м, на АДРЕСА_1, за результатом чого утворилося два нових об'єкти нерухомості, а саме: нежитлове приміщення загальною площею 334,9 кв. м, та нежитлове приміщення, загальною площею 323,5 кв. м.

23 листопада 2018 року ОСОБА_6 та ОСОБА_7 на підставі договорів дарування подарували ОСОБА_1 нежитлове приміщення, загальною площею 323,5 кв. м, розташоване на АДРЕСА_1, приміщення № 1 та нежитлове приміщення загальною площею 334,9 кв. м, розташоване на АДРЕСА_1, приміщення № 2.

Під час досудового розслідування кримінального провадження встановлено, що двоповерхова будівля з підвалом загальною площею 659,9 кв. м відображена в технічному паспорті ДП «Пансіонат «Борей» під літ. «А», та двоповерхова будівля (громадський будинок) під літ. «А» площею 658,4 кв. м, відображена в технічному паспорті на громадський будинок, що виданий ОСОБА_2, є однією і тією ж будівлею; інших будівель, зазначених у технічному паспорті на громадський будинок, суміжних з відповідною адресою не встановлено.

Ураховуючи зазначене, прокурор в інтересах держави в особі НАН України просив суд витребувати від ОСОБА_1 до державної власності, а саме НАН України, нерухоме майно – приміщення № 2 загальною площею 334,9 кв. м, розташоване на АДРЕСА_1, та нежитлове приміщення № 1 загальною площею 323,5 кв. м. розташоване на АДРЕСА_1.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У справі, що переглядається, прокурор звернувся до суду в інтересах держави в особі НАН України з посиланням на бездіяльність позивача стосовно захисту інтересів держави, яка полягала у неналежному реагуванні та невжитті відповідних заходів на незаконне вибуття із державної власності НАН України пансіонату «Борей» на користь фізичної особи.

Відповідно до частин першої та другої статті 1 Закону України від 7 лютого 2002 року № 3065-III «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» (далі – Закон № 3065-III) НАН України є вищою державною науковою організацією України, яка організовує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження, а також координує проведення фундаментальних досліджень у наукових установах та організаціях України. Національні галузеві академії наук є державними науковими організаціями

України, які здійснюють фундаментальні дослідження, організовують, проводять та координують прикладні дослідження у відповідних галузях науки.

НАН України, національні галузеві академії наук засновані на державній власності, фінансуються з Державного бюджету України, а також з інших, не заборонених законодавством України, джерел фінансування.

Згідно з відомостями з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань за організаційно-правовою формою НАН України є державною організацією (установою, закладом).

НАН України є державною організацією, створеною як неприбуткова державна бюджетна установа (пункт 1.11 Статуту).

Отже, НАН України є державною неприбутковою бюджетною організацією (установою).

Абзацом третім частини третьої статті 23 Закон № 1697-VII передбачено заборону здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю Верховної Ради України, Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій, організацій, що здійснюють професійне самоврядування, та інших громадських об'єднань.

Водночас чинне законодавство України не містить визначення поняття «державна компанія» як окремої організаційно-правової форми господарювання, а Державний класифікатор «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» розмежовує такі організаційно-правові форми господарювання, як «державна організація (установа, заклад)» та «державна акціонерна компанія».

Водночас у преамбулі Закону № 3065-III визначено мету правового регулювання режиму діяльності НАН України, національних галузевих академій наук та вказано, що метою цього Закону є забезпечення ефективного використання державних коштів та майнового комплексу НАН України, національних галузевих академій наук щодо задоволення державних і суспільних потреб.

Таке формулювання співвідноситься із частиною першою статті 23 Закону № 1697-VII, яка визначає, що представництво прокурором держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів держави, у випадках та порядку, встановлених законом.

Якщо законодавцем виключено можливість представництва прокурором державних компаній, то така норма не може тлумачитись у спосіб розширення обсягу процесуальної заборони на інших суб'єктів господарювання, зокрема державних організацій (установ).

Оскільки позов у цій справі подано прокурором в інтересах держави в особі НАН України, яка є державною неприбутковою бюджетною організацією, немає підстав вважати, що прокурор здійснює представництво інтересів державної компанії.

При встановленні у НАН України владних повноважень у спірних правовідносинах Велика Палата Верховного Суду виходить з того, що відповідно до статті 4 Закону України від 21 вересня 2006 року № 185-V «Про управління об'єктами державної власності» (далі – Закон № 185-V) суб'єктами управління об'єктами державної власності є, зокрема, НАН України, галузеві академії наук.

Відповідно до частини другої статті 2 Закону № 3065-III об'єкти майнового комплексу НАН України та об'єкти майнового комплексу національних галузевих академії наук належать відповідно НАН України та національним галузевим академіям наук на праві господарського відання і передаються ними організаціям, що віднесені до відання НАН України та до відання національних галузевих академії наук, на праві оперативного управління з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.

Прокурор звернувся до суду в інтересах держави в особі НАН України з посиланням на бездіяльність позивача стосовно захисту інтересів держави, яка полягала в неналежному реагуванні та невжитті відповідних заходів на незаконне вибуття з державної власності НАН України ДП «Пансіонат «Борей» на користь фізичної особи.

Аналіз приписів статей 1, 3, 4, 6, 8 Закону № 185-V та Статуту дає підстави для висновку, що НАН України здійснює повноваження з управління об'єктами майнового комплексу, забезпечує реалізацію прав держави як власника цих об'єктів, ефективно їх використовує та розпоряджається цими об'єктами майнового комплексу в межах, визначених законодавством, з метою задоволення державних та суспільних потреб.

З урахуванням викладеного, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків, викладених у постановах Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 07 червня 2022 року в справі № 909/835/18, від 13 грудня 2022 року в справі № 927/682/20, від 30 травня 2023 року в справі № 914/4127/21, відповідно до яких НАН України не є належним позивачем, в особі якого прокурор міг би звернутися з позовом до суду за захистом законних інтересів держави. Натомість зазначити, що оскільки НАН України наділений повноваженнями щодо управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління, тобто на основі законодавства здійснює управлінські функції, то прокурор має повноваження на представництво інтересів держави в особі НАН України, що відповідає приписам частини третьої статті 23 Закону № 1697-VII.

Так, у справі, що переглядається, суди встановили, що ДП «Пансіонат «Борей» входив до майнового комплексу НАН України та є об'єктом права державної власності, який у подальшому був відчужений на користь фізичної особи у приватну власність.

Ураховуючи, що НАН України не погодила передачу спірного нерухомого майна, що є об'єктом державної власності та входить до майнового комплексу НАН України, у власність фізичної особи, то право власності держави на це нерухоме майно не припинилося і до фізичної особи – відповідача не перейшло.

Відповідачка ОСОБА_1 одержала спірне нерухоме майно за безвідплатними договорами – договорами дарування. Відповідно до частини третьої статті 388 ЦК України якщо майно було набуто безвідплатно в особи, яка не мала права його відчужувати, власник має право витребувати його від добросовісного набувача у всіх випадках. Отже, в разі безвідплатного набуття майна в особи, яка не мала права його відчужувати, власник на підставі статті 387 ЦК України має право витребувати його від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним, незалежно від добросовісності останньої.

Таким чином, вимоги прокурора про витребування із чужого незаконного володіння нерухомого майна – ДП «Пансіонат «Борей», що входило до майнового комплексу НАН України, є ефективним і достатнім способом захисту порушеного права, який забезпечує повністю відновлення порушеного права власника, у якого вибуло майно з володіння поза його волею, а отже, відповідає завданням цивільного судочинства – ефективному захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів особи.

Доводи касаційної скарги про те, що у цій справі прокурор не мав повноважень на представництво інтересів держави в особі НАН України, є необґрунтованими, оскільки, перевіряючи такі аргументи відповідачки, суди попередніх інстанцій встановили, що у цій справі позов пред'явлений прокурором саме в інтересах держави в особі НАН України, яка володіючи, користуючись і розпоряджаючись об'єктами майнового комплексу, що перебуває у державній власності та належить їй на праві повного господарського відання, по суті реалізує управлінські функції щодо такого майна.

Крім того, Велика Палата Верховного Суду зауважує, що за обставин цієї справи, наявності суспільного інтересу в поверненні до державної власності нерухомого майна, а саме ДП «Пансіонат «Борей», що входить до майнового комплексу НАН України, прокурор мав звернутися до суду для захисту відповідних публічних інтересів держави.

Підставою подання позову в цій справі прокурор зазначив статтю 23 Закону № 1697-VII та посилався на те, що правовідносини, пов'язанні з вибуттям нерухомого майна з державної власності, становлять суспільний інтерес. НАН України не вжито заходів щодо захисту інтересів держави у судовому порядку, що свідчить про бездіяльність органу.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 10 квітня 2024 у справі № 520/8065/19 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118486333>

Ціна набуття права власності на предмет іпотеки є істотною обставиною, тому іпотекодержатель зобов'язаний надати державному реєстратору документ про експертну оцінку предмета іпотеки для проведення державної реєстрації права власності на предмет іпотеки за ним.

Підставою для скасування державної реєстрації права власності на предмет іпотеки є порушення іпотекодержателем вимог законодавства при реалізації

позасудової процедури звернення стягнення на предмет іпотеки. До таких порушень належить, зокрема й ненадання експертної оцінки предмета іпотеки на день його відчуження.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу АТ «Комерційний банк «Приватбанк» на постанову Дніпровського апеляційного суду від 01 лютого 2022 року у справі позовом ОСОБА_1 до АТ «Комерційний банк «Приватбанк», ОСОБА_4, треті особи: Служба у справах дітей Соборної районної у м. Дніпрі ради, приватний нотаріус Дніпровського міського нотаріального округу, про визнання протиправними та скасування рішень про державну реєстрацію права власності, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

10 серпня 1991 року ОСОБА_1 та ОСОБА_4 зареєстрували шлюб.

ОСОБА_1 та ОСОБА_4 є батьками ОСОБА_6, 1992 року народження, ОСОБА_3, 1994 року народження, ОСОБА_7, 2003 року народження, ОСОБА_8, 2006 року народження.

На забезпечення виконання зобов'язань ФОП ОСОБА_5 за кредитним договором від 15 травня 2007 року АТ «КБ «Приватбанк» 16 травня 2007 року уклав з ОСОБА_4 договір іпотеки, предметом якого є земельна ділянка та розташований на ній житловий будинок.

ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 у жовтні 2017 року звернулися до суду із позовом до АТ «КБ «Приватбанк», в якому просили визнати недійсним іпотечний договір, укладений між ОСОБА_4 та АТ «КБ «Приватбанк».

На обґрунтування позову в частині вимоги про визнання протиправними та скасування рішень державного реєстратора ОСОБА_1 посилалася на те, що нотаріус як державний реєстратор порушив порядок вчинення реєстраційної дії, оскільки не пересвідчився в отриманні письмової вимоги про усунення порушень за основним зобов'язанням та повідомлення про застосування банком іпотечного застереження.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено. За результатами нового розгляду апеляційний суд змінив правове обґрунтування рішення суду першої інстанції в частині висновків про задоволення позову ОСОБА_1 за вимогами про визнання протиправними та скасування рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень. Апеляційний суд, встановивши, що АТ «КБ «Приватбанк» не надало реєстратору всіх потрібних документів для проведення державної реєстрації права власності на предмети іпотеки за іпотекодержателем, а саме: доказів проведення оцінки нерухомого майна та доказів отримання іпотекодавцем повідомлення про намір звернути стягнення на предмети іпотеки з результатами оцінки цього майна, зробив висновок про наявність підстав для визнання протиправними та скасування рішень державного реєстратора.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

За змістом частин другої, четвертої статті 18 Закону України від 01 липня 2004 року № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон № 1952-IV) перелік документів, необхідних для державної

реєстрації прав, та порядок державної реєстрації прав визначаються Кабінетом Міністрів України у Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Державній реєстрації підлягають виключно заявлені речові права на нерухоме майно та їх обтяження, за умови їх відповідності законодавству і поданим/отриманим документам.

Відповідно до пункту 61 Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1127 (далі – Порядок № 1127) (тут і далі - в редакції, чинній на момент реєстрації права власності майна за іпотекодержателем) для державної реєстрації права власності на підставі договору іпотеки, що містить застереження про задоволення вимог іпотекодержателя шляхом набуття права власності на предмет іпотеки, також подаються: копія письмової вимоги про усунення порушень, надісланої іпотекодержателем іпотекодавцеві та боржникові, якщо він є відмінним від іпотекодавця; документ, що підтверджує наявність факту завершення 30-денного строку з моменту отримання іпотекодавцем та боржником, якщо він є відмінним від іпотекодавця, письмової вимоги іпотекодержателя у разі, коли більш тривалий строк не зазначений у відповідній письмовій вимозі; заставна (якщо іпотечним договором передбачено її видачу).

Отже, у пункті 61 Порядку № 1127 наведено перелік обов'язкових для подання документів та обставин, що мають бути ними підтверджені, на підставі яких проводиться державна реєстрація права власності на предмет іпотеки за договором, що містить застереження про задоволення вимог іпотекодержателя.

З огляду на викладене, Порядок № 1127 не передбачав, що звіт про оцінку предмета іпотеки входить до переліку документів, необхідних для подання державному реєстратору. Вимога щодо подання державному реєстратору такого звіту була доповнена до Порядку № 1127 лише 26 лютого 2020 року.

Втім, виходячи із принципу *lex superior*, «у разі суперечності застосовуються норми, що закріплюються в нормативно-правових актах, які мають більш високу юридичну силу», хоч Порядком № 1127 до 26 лютого 2020 року не було передбачено обов'язкового надання оцінки предмета іпотеки, проте така вимога містилася у частині третій статті 37 Закону України «Про іпотеку» (далі – Закон № 898-IV), що має вищу юридичну силу.

Зокрема, частиною третьою статті 37 Закону № 898-IV визначено, що іпотекодержатель набуває предмет іпотеки у власність за вартістю, визначеною на момент такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності.

Отже, іпотекодержатель, станом на момент виникнення спірних у цій справі правовідносин, не міг набути у власність предмет іпотеки без визначення вартості такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки, здійсненої суб'єктом оціночної діяльності.

Зазначене обґрунтовується, зокрема і тим, що згідно із другим реченням частини третьої статті 37 Закону № 898-IV у разі набуття права власності на

предмет іпотеки іпотекодержатель зобов'язаний відшкодувати іпотекодавцю перевищення 90 відсотків вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених іпотекою вимог іпотекодержателя.

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне зазначити, що підставою для скасування державної реєстрації права власності на предмет іпотеки є порушення іпотекодержателем вимог законодавства при реалізації позасудової процедури звернення стягнення на предмет іпотеки. До таких порушень належить, зокрема й відсутність експертної оцінки предмета іпотеки на день його відчуження.

Велика Палата Верховного Суду врахувала, що підставою позову було лише неповідомлення іпотекодавця про усунення порушень за основним зобов'язанням та про намір звернути стягнення на предмет іпотеки в позасудовому порядку.

Апеляційний суд задовольнив позовні вимоги про визнання протиправними та скасування рішень про державну реєстрацію права власності як з підстави того, що АТ «КБ «Приватбанк» не надало державному реєстратору доказів отримання іпотекодавцем повідомлення про намір звернути стягнення на предмет іпотеки, тобто з підстави, визначеної у позовній заяві, так і з підстави ненадання реєстратору доказів проведення оцінки нерухомого майна, що не було підставою позову, що є порушенням норм процесуального права.

Проте, у касаційній скарзі АТ «КБ «Приватбанк» не посилається на те, що суд апеляційної інстанції вийшов за межі підстав позову, відповідно, не навело в цій частині будь-яких підстав касаційного оскарження, передбачених у частині другій статті 389 ЦПК України.

Таке порушення апеляційним судом норм процесуального права, як вихід за межі підстав позову, не є обов'язковою підставою для скасування судового рішення, виключний перелік яких визначений у частині першій статті 411 ЦПК України, а так само не є підставою для Верховного Суду вийти за межі доводів та вимог касаційної скарги.

Тож, враховуючи законодавчо визначені межі розгляду справи судом касаційної інстанції, відповідно до яких суд касаційної інстанції переглядає судові рішення в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, а також відсутність підстав для виходу за межі доводів касаційної скарги, передбачених частиною третьою статті 400 ЦПК України, Велика Палата Верховного Суду не встановила правових підстав для скасування постанови апеляційного суду, якою змінено мотиви рішення суду першої інстанції в частині задоволення позовних вимог ОСОБА_1 як співвласниці іпотечного майна про визнання протиправними та скасування рішень про державну реєстрацію права власності на предмет іпотеки за іпотекодержателем.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 березня 2024 року у справі № 201/15228/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118393645>

3. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України

3.1. Цивільна юрисдикція

ВП ВС відступила від правового висновку ВСУ та КЦС ВС щодо виплати половини внеску у статутний капітал товариства під час поділу спільного майна подружжя, визначивши, що у разі внесення одним із подружжя як вкладу у статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю коштів, які є спільною сумісною власністю, вказане товариство стає їх власником. Натомість особа, яка внесла вклад у статутний капітал товариства набуває право на частку учасника цього товариства. Інший з подружжя, який був співвласником коштів, внесених у статутний капітал товариства з метою захисту свого права при поділі їх спільного сумісного майна набуває право вимагати виплати половини вартості частки члена подружжя у статутному капіталі.

Суд виходить з презумпції про те, що вартість частки у статутному капіталі відповідає розміру внеску, якщо тільки сторона, яка стверджує про зміну цієї вартості на час розгляду справи, не доведе, що вартість частки змінилась (зросла або внаслідок звичайної діяльності товариства зменшилась).

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, визнання майна спільною сумісною власністю та його поділ, стягнення компенсації половини вартості внесків до статутних капіталів господарських товариств і за зустрічним позовом про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу та стягнення коштів, набутих за час шлюбу, за касаційними скаргами позивачки та відповідача на постанову Київського апеляційного суду від 21 січня 2021 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачка проживала разом із відповідачем однією сім'єю без реєстрації шлюбу з травня 2010 року до такої реєстрації 25 квітня 2013 року.

У вказаний період сторони спільно вели господарство та мали спільний бюджет. Позивачка разом із відповідачем спільно відпочивали за кордоном з грудня 2008 року, що підтверджують відмітки у закордонних паспортах.

У період спільного проживання сторони придбали квартиру, у якій спільними зусиллями зробили ремонт, тому позивачка просить поділити цю квартиру, враховуючи рівність часток кожного з подружжя.

Відповідач без письмової згоди позивачки вніс у статутний капітал ТОВ «Інноваційний дорожній ремонт» 1 500 000,00 грн, у статутний капітал ТОВ «Торговий дім «Євро Фуд» - 1 000 000,00 грн і у статутний капітал ТзОВ «Ноябрь і Ко» - 66 000,00 грн. Тому вона вважає, що має право на компенсацію половини вартості внесків відповідача.

Відповідач у зустрічній позовній заяві вказує, що спільне проживання з позивачкою однією сім'єю без реєстрації шлюбу розпочалося тільки з січня 2013 року.

Вважає, що оскільки квартира придбана 9 лютого 2012 року, вона належить відповідачеві на праві власності та не може бути предметом поділу.

ТОВ «Ноябрь і Ко» зареєстроване 30 червня 2017 року, тобто після розірвання 7 лютого 2017 року судом шлюбу між сторонами, тому у задоволенні вимоги про компенсацію половини вартості внеску до статутного капіталу цього товариства теж слід відмовити.

Просить поділити між сторонами грошові заощадження у сумі 20 000,00 дол. США, набуті разом із позивачкою за період шлюбу.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове – про часткове задоволення первісного і зустрічного позовів: установив факт спільного проживання сторін однією сім'єю без реєстрації шлюбу з 8 травня 2012 року до 24 квітня 2013 року; стягнув з відповідача на користь позивачки 750 000,00 грн «компенсації вартості її частки внеску» до статутного капіталу ТОВ «Інноваційний дорожній ремонт»; в іншій частині у задоволенні первісного та зустрічного позову відмовив.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Позивачка заявила позовні вимоги про стягнення з відповідача компенсації половини вартості внесків до статутного капіталу ТзОВ «Інноваційний дорожній ремонт» у розмірі 750 000,00 грн, ТзОВ «Торговий дім «Євро Фуд» у розмірі 500 000,00 грн, ТзОВ «Ноябрь і Ко» у розмірі 33 000,00 грн., оскільки ці внески зроблено без її згоди за рахунок спільних коштів, проте не в інтересах сім'ї.

В подальшому, за заявою позивачки, вимоги про компенсацію половини внеску до статутного капіталу ТзОВ «Ноябрь і Ко» суд першої інстанції залишив без розгляду.

Суди встановили, що ТзОВ «Інноваційний дорожній ремонт» створено та зареєстровано 11 лютого 2016 року, а ТзОВ «Торговий дім «Євро Фуд» - 19 жовтня 2016 року.

Сторони перебували у зареєстрованому шлюбі з 25 квітня 2013 року по 07 лютого 2017 року. При цьому рішенням Солом'янського районного суду м. Києва від 07 лютого 2017 року у справі № 760/21227/16-ц (з урахуванням ухвали про виправлення описки) визнано, що з весни 2016 року сторони перестали підтримувати подружні стосунки, ведення домашнього господарства, проживають окремо.

Внесок до статутного капіталу ТОВ «Торговий дім «Євро Фуд» відповідач зробив у жовні 2016 року, тобто через кілька місяців після того, як були припинені шлюбні відносини з позивачкою. З урахуванням таких обставин, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком апеляційного суду про доведеність того, що вказаний внесок зроблено за рахунок особистих коштів позивача і, відповідно, з відмовою у задоволенні позову у цій частині позовних вимог.

Що стосується внеску коштів до статутного капіталу ТОВ «Інноваційний дорожній ремонт» слід зазначити наступне.

Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю складається із вкладів його учасників. Розмір статутного капіталу дорівнює сумі вартості таких

вкладів (частина перша статті 144 ЦК України у редакції, чинній на час державної реєстрації у лютому та жовтні 2016 року юридичних осіб).

Товариство є власником майна, переданого йому учасниками у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу продукції, виробленої товариством в результаті господарської діяльності; одержаних доходів; іншого майна, набутого на підставах, не заборонених законом (частина перша статті 12 Закону України «Про господарські товариства» у вказаній редакції). Аналогічна норма передбачена частиною першою статті 115 ЦК України.

У разі внесення одним із подружжя як вкладу у статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю коштів, які є спільною сумісною власністю, вказане товариство стає їх власником. Натомість особа, яка внесла вклад у статутний капітал товариства набуває право на частку учасника цього товариства.

Інший з подружжя, який був співвласником коштів, внесених у статутний капітал товариства з метою захисту свого права при поділі їх спільного сумісного майна набуває право вимагати виплати вартості частки члена подружжя у статутному капіталі. Водночас як учасник товариства, який вносить спільне сумісне майно у статутний капітал цього товариства, так інші його учасники мають розуміти наслідки у випадку ухвалення рішення про виплату вартості частки члена подружжя у статутному капіталі.

У постанові від 24 квітня 2018 року у справі № 925/1165/14 Велика Палата Верховного Суду дійшла висновків, що вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості активів товариства за вирахуванням вартості його зобов'язань (тобто вартості чистих активів), пропорційній до частки учасника в статутному капіталі товариства. За наявності спору щодо визначення вартості майна останньої, учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою вольовою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну вартість майна будь-якими належними доказами (стаття 76 ГПК України). До таких доказів належать, у тому числі, висновки експертів.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду вважає, що висновок суду апеляційної інстанції про задоволення первісного позову в частині вимоги про стягнення компенсації з відповідача 750 000 гривень, як половини вартості внесків у статутний капітал ТОВ «Інноваційний дорожній ремонт» є помилковим.

Позивачка має право вимагати виплати їй вартості частки члена колишнього подружжя у статутному капіталі, у той же час вона заявила вимогу про грошову компенсацію їй вартості частки внеску до статутного фонду.

Разом з тим, Велика Палата Верховного Суду зважає і на те, що відповідач не спростував того, що заявлений розмір позовних вимог щодо стягнення з нього 750 000 гривень не відповідає вартості його частки у статутному капіталі ТзОВ «Інноваційний дорожній ремонт».

Водночас у постановах від 3 липня 2013 року у справі № 6-61цс13, від 2 жовтня 2013 року у справі № 6-79цс13, від 3 червня 2015 року у справі № 6-38цс15, Верховний Суд України дійшов висновку, що внесок одного із подружжя, який є учасником господарського товариства у його статутний капітал є спільною сумісною власністю подружжя та підлягає поділу між ними, який був застосований Верховним Судом у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 7 травня 2019 року у справі № 490/1408/15-ц.

З огляду на висновки сформульовані у цій постанові Велика Палата Верховного Суду виснує про наявність підстав для відступу від такого висновку. Вказаний відступ полягає у тому, що один з подружжя при поділі спільного сумісного майна може претендувати на виплату частки у статутному капіталі, що є відмінним від виплати половини вартості внеску засновника у статний капітал цього товариства. Суд виходить з презумпції про те, що вартість частки у статутному капіталі відповідає розміру внеску, якщо тільки сторона, яка стверджує про зміну цієї вартості на час розгляду справи, не доведе, що вартість частки змінилась (зросла або внаслідок звичайної діяльності товариства зменшилась).

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 10 квітня 2024 року у справі № 760/20948/16-ц можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118520073>

4. Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції

4.1. Справи, які підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства

Спори між асоційованим членом обслуговуючого кооперативу і таким кооперативом щодо сплати пайових внесків, визначених кооперативними договорами, не пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності цього кооперативу, тобто з корпоративними відносинами, а тому підлягають розгляду за правилами цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 23 серпня 2019 року та постанову Київського апеляційного суду від 25 лютого 2020 року у справі за позовом Обслуговуючого кооперативу «Житлово-будівельний кооператив «Голосіївський квартал» (далі – ОК «ЖБК «Голосіївський квартал», Кооператив) до ОСОБА_1 про стягнення коштів за кооперативними договорами та за зустрічним позовом ОСОБА_1 до ОК «ЖБК «Голосіївський квартал» про відшкодування майнової та моральної шкоди, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

28 квітня 2015 року ОСОБА_1 (пайовик) та ОК «ЖБК «Голосіївський квартал» уклали кооперативні договори № 29 і № 30 про закріплення паю за асоційованим членом кооперативу та порядок оплати пайових внесків у ОК «ЖБК «Голосіївський

квартал». Згідно з кооперативними договорами за ОСОБА_1 закріплено пай, що складається з двох квартир.

Сторони погодили сплату пайових внесків.

Після повного внесення асоційованим членом кооперативу пайових внесків на будівництво житла ОК «ЖБК «Голосіївський квартал» звернувся до ОСОБА_1 з позовом про стягнення пені, інфляційних втрат та 3 % річних за прострочення пайових внесків. Зазначив, що ОСОБА_1 належним чином не виконала договірних зобов'язань.

ОСОБА_1 звернулася до суду із зустрічним позовом про відшкодування матеріальної і моральної шкоди.

Місцевий суд, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив, у задоволенні зустрічного позову відмовив за недоведеністю.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Особливості діяльності обслуговуючих кооперативів містяться у статтях 2, 23, 26 Закону України «Про кооперацію».

Так, обслуговуючий кооператив – кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та (або) юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження, господарської діяльності.

Обслуговуючий кооператив незалежно від напрямку його діяльності є господарською організацією – юридичною особою, яка здійснює некомерційну господарську діяльність із часу державної реєстрації на підставі закону та свого статуту.

Відповідно, члени обслуговуючого кооперативу незалежно від напрямку його діяльності є носіями корпоративних прав, а відносини між його членами та кооперативом, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, є корпоративними.

Закон України «Про кооперацію» визначає два види членства в кооперативі: дійсне і асоційоване та не залежно від статусу такого членства передбачає сплату особою, яка вступає в члени кооперативу, вступного внеску та паю, не встановлює жодних винятків (обмежень) такого розподілу членства за типами кооперативу.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про кооперацію» асоційованим членом кооперативу може бути будь-яка юридична або фізична особа, яка є членом такого кооперативу та внесла пайовий внесок у порядку та розмірах, визначених статутом кооперативу, що дає переважне порівняно з дійсними членами кооперативу право на одержання паю при ліквідації кооперативу.

Асоційовані члени кооперативу виступають насамперед його інвесторами, оскільки вони не зв'язані з кооперативом трудовою функцією, а беруть лише майнову (інвестиційну) участь у діяльності кооперативу.

Майнова складова правового статусу асоційованого члена наближає його до права участі в господарських товариствах, тоді як повне членство характеризується, насамперед, особистою трудовою участю членів у спільній виробничій діяльності кооперативу.

Пайові внески у споживчих та обслуговуючих кооперативах мають інвестиційний, але водночас непідприємницький характер. Зокрема, через створення обслуговуючих кооперативів відбувається *de facto* інвестування у будівництво житла, отже, комплекс прав членів таких кооперативів також може бути представлений як корпоративним паєм нарівні з корпоративними паями (частками, акціями) учасників господарських товариств та виробничих кооперативів.

У таких випадках, як правило, правовідносини між сторонами вичерпуються після повного внесення коштів на будівництво житла та передачі об'єкта нерухомості у власність замовнику.

Асоційоване членство не передбачає рівного з іншими (повними членами) права участі в господарській діяльності кооперативу, що свідчить про фактичне відсторонення асоційованих членів від управління справами кооперативу. Водночас асоційоване членство надає переважне порівняно з іншими членами кооперативу право на одержання паю в разі його ліквідації.

Також асоційовані члени кооперативу не можуть обирати органи управління та бути у них обраними.

Відтак між асоційованими членами кооперативу та кооперативом можуть виникати лише майнові (у випадку участі у формуванні майнових фондів кооперативної організації; отримання кооперативних виплат і виплат на паї; отримання паю в разі виходу з кооперативу); господарські (у випадку участі у господарській діяльності кооперативної організації); трудові (якщо член кооперативної організації одночасно перебуває з цією організацією в трудових відносинах); та соціальні відносини (у випадку користування послугами кооперативу, внесення пропозицій, спрямованих на поліпшення її роботи).

При цьому корпоративних правовідносин у повному обсязі у розумінні статті 167 ГК України (яка діяла на час виникнення спірних правовідносин між сторонами) та статті 96-1 ЦК України між асоційованим членом та кооперативом або його іншими членам не виникає.

Отже, системне тлумачення норм Закону України «Про кооперацію», ЦК та ГК України дає підстави для висновку, що асоційований член обслуговуючого кооперативу не наділений правомочностями, які б у повному обсязі відповідали ознакам поняття корпоративних прав, а спори між ним та кооперативом не є такими, що виникають із корпоративних відносин.

Таким чином, спори між асоційованим членом обслуговуючого кооперативу і таким кооперативом щодо сплати пайових внесків, визначених кооперативними договорами, не пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності цього кооперативу. Отже, такі спори слід розглядати за правилами цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду погодилася з тим, що суди правильно визначили цивільно-правову природу правовідносин між сторонами і що предметом спору у цій справі є відповідальність ОСОБА_1 за несвоєчасне внесення інвестиційних коштів на будівництво квартир, які передані їй у власність, та

відшкодування майнової і моральної шкоди (зустрічні позовні вимоги асоційованого члена до Кооперативу).

Розглядаючи справу, суд має насамперед визначити зміст правовідносин між сторонами, обрати норму права, що їх регулює, та правильно її застосувати.

За змістом укладених у квітні 2015 року кооперативними договорами № 29, 30 ОСОБА_1 зобов'язалася внести забудовнику пайові внески у розмірі, порядку та на умовах, визначених договорами.

Кооператив, у свою чергу, зобов'язався закріпити за ОСОБА_1 паї у вигляді двох квартир, визначених умовами договорів, побудувати будинок, ввести його в експлуатацію і після повної сплати усіх передбачених договорами пайових внесків передати побудовані квартири у власність інвестора у визначеному Статутом порядку.

З урахуванням дійсного змісту правовідносин між сторонами назва цих коштів пайовими внесками, а договорів – кооперативними на їх інвестиційну природу не впливає.

Кооператив у справі не заявив позовних вимог про стягнення саме пайових внесків, які за загальним правилом є власністю Кооперативу та витрачаються ним на власні потреби.

Отже, розглянувши справу по суті, суди попередніх інстанцій обґрунтовано виходили з того, що між сторонами виникли цивільні правовідносини щодо відповідальності за несвоєчасне виконання зобов'язань за договорами будівництва нерухомості за кошти замовника, а справа підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Відтак суди правильно виходили з того, що спір підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства.

Позивач просив суд стягнути з ОСОБА_1 пеню, інфляційні втрати і 3 % річних за договорами від 28 квітня 2015 року № 29 та № 30.

Як установили суди попередніх інстанцій, сторони визнали обставини невиконання ОСОБА_1 її обов'язку (прострочення) за договорами від 28 квітня 2015 року № 29, № 30 у частині сплати коштів у розмірі та у строк, що визначені договорами.

З вимогами про стягнення сум відповідно до статті 625 ЦК України Кооператив звернувся до суду у межах позовної давності, визначеної статтею 257 цього Кодексу, тому Велика Палата Верховного Суду вважає, що висновок судів попередніх інстанцій про стягнення пені та інфляційних втрат на користь позивача є обґрунтованим.

Доводи касаційної скарги про те, що прострочення кредитора звільняє її від відповідальності за невиконання власних зобов'язань не ґрунтуються на законі.

У розумінні частини першої статті 613 ЦК України кредитор вважається таким, що прострочив, лише у тому випадку, якщо він не вчинив дій, які встановлені договором, актами цивільного законодавства чи впливають із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту, до вчинення яких боржник не міг виконати свого обов'язку.

У справі, що переглядається, за умовами договору оплата пайових внесків у повному обсязі мала передувати введенню будинку в експлуатацію, а порушення цих строків не унеможливило сумлінного виконання грошових зобов'язань з боку пайовика.

За таких фактичних обставин Кооператив не може вважатися кредитором, що прострочив, у розумінні статті 613 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 10 квітня 2024 року можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118465143>

5. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду

1. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 27 березня 2024 року

Справа № 638/1046/14 (провадження № 14-12цс24)

Сторони: АТ «УкрСиббанк» до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ПП «Харчік» про стягнення заборгованості за договором про надання споживчого кредиту, процентів за користування кредитом та пені.

Суддя-доповідач: Ступак О. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність формування єдиної правозастосовчої практики щодо застосування положень частини першої статті 523 ЦК України (щодо припинення поруки або застави після заміни боржника). У зв'язку з цим вважає за необхідне відступити від висновку ВП ВС, викладеного у постанові від 04 липня 2023 року у справі № 570/3891/14 про те, що у разі недосягнення згоди і неотримання кредитором згоди поручителя та/або іпотекодавця забезпечувати виконання зобов'язання новим боржником (спадкоємцем) порука та/або іпотека визнаються припиненими, шляхом його конкретизації та вказати, зокрема, що у разі, якщо кредитор за життя позичальника реалізував своє право вимоги до поручителя (звернувся з відповідним позовом до суду) до настання умов, за яких порука припиняється, то відсутні правові підстави для висновку, що порука припинилася у зв'язку з подальшою заміною боржника у порядку спадкування.

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 03 квітня 2024 року

Справа № 756/11081/20 (провадження № 14-25цс24)

Сторони: ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про стягнення трьох процентів річних за договором позики.

Суддя-доповідач: Ступак О. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: на думку КЦС ВС існує необхідність формування єдиної правозастосовчої практики щодо застосування положень статей 126, 127 ЦПК України при розгляді заяв про перегляд заочного рішення, поданих з пропуском установленого статтею 284 ЦПК України строку. У зв'язку з цим існує необхідність відступити від висновку ВП ВС, викладеного у постанові від 09 листопада 2021 року у справі № 214/5505/16, згідно з яким суд не може залишати заяву про перегляд заочного рішення без розгляду.

3. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 04 квітня 2024 року

Справа № 21/5005/2686/2012 (провадження № 12-11гс24)

Сторони: ПАТ «Сведбанк» в особі Дніпропетровського регіонального центру до ТОВ «Глобус-РС», заінтересовані особи: ТОВ «Глобус-А», ТОВ «Іпотека Кредит», ТОВ «Компанія з управління активами «Скай Кепітал Менеджмент» про стягнення 4 801 554,80 грн за договором кредитування.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за доцільне відступити від висновків, викладених у постановях КЦС ВС від 18 листопада 2021 року у справі № 752/3582/14-ц та КГС ВС від 17 січня 2020 року у справі № 31/287-10, щодо можливості заміни позивача (стягувача), який втратив процесуальний статус позивача у справі на підставі чинної ухвали суду, на особу, яка не має правового зв'язку з новим позивачем (стягувачем).

4. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 09 квітня 2024 року

Справа № 490/9587/18 (провадження № 14-29цс24)

Сторони: скарга ОСОБА_1 на дії та бездіяльність головного державного виконавця Інгульського відділу державної виконавчої служби у м. Николаєві Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) Переверзевої Н. М.

Суддя-доповідач: Мартєв С. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновків, викладених в ухвалі КГС ВС від 19 січня 2024 року у справі № Б-24/129-08 та постановях КАС ВС від 01 лютого 2024 року у справі № 340/3/20, від 19 жовтня 2022 року у справі № 214/63/20, про те, що сама лише обізнаність про судову справу (провадження) є

достатньою підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження за пропуском річного строку на оскарження судових рішень.

5. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 09 квітня 2024 року

Справа № 907/825/22 (провадження № 12-13гс24)

Сторони: ТОВ «Будівельна компанія «Промжитлобуд» до Департаменту міської інфраструктури Ужгородської міської ради про визнання укладеним договором.

Суддя-доповідач: Банасько О. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від висновків, викладених у постановках КЦС ВС від 09 січня 2024 року у справі № 397/389/22, від 06 грудня 2023 року у справі № 932/1140/21, від 03 серпня 2023 року у справі № 754/1879/22, від 28 червня 2023 року у справі № 637/46/21, від 05 квітня 2023 року у справі № 521/8184/20 про те, що скасування судових рішень на підставі пункту 8 частини першої статті 411 ЦПК України можливе саме за скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси; проте така особа не скористалась своїм правом на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення.

6. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 17 квітня 2024 року

Справа № 227/2301/21 (провадження № 14-37цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ТДВ «Шахта «Білозерська», Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Донецькій області, правонаступником якого є ГУ ПФУ в Донецькій області, про визнання нещасного випадку на виробництві, визнання недійсним та скасування акту форми Н-1/НП.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає, що наявні підстави для відступлення від висновку, викладеного у постановках КГС ВС від 11 січня 2024 року у справі № 911/84/22, від 05 вересня 2023 року у справі № 916/3674/19 та КАС ВС від 25 травня 2023 року у справі № 160/7726/18 щодо можливості розгляду касаційної скарги особи, яка не оскаржувала рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку.

7. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 296/704/21 (провадження № 14-40цс24)

Сторони: керівник Житомирської місцевої прокуратури в інтересах держави в особі ГУ Держгеокадастру у Житомирській області до Житомирської міської ради, ОСОБА_1 про визнання незаконним та скасування рішення, визнання недійсним договору оренди, скасування записів про реєстрацію прав, знесення самочинного будівництва.

Суддя-доповідач: Мартев С. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає необхідним відступити від висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 25 липня 2023 року у справі № 906/524/21 стосовно наявності підстав для представництва прокурором інтересів держави в особі Держгеокадастру з метою захисту прав територіальної громади щодо земельної ділянки комунальної форми власності.

8. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 554/154/22 (провадження № 14-24цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Суми), ПАТ «МТБ Банк», ДП «СЕТАМ», ОСОБА_2, третя особа - приватний нотаріус Полтавського міського нотаріального округу Дробітько В.В., про визнання незаконними та скасування результатів електронних торгів, акта державного виконавця, визнання недійсним свідоцтва про придбання нерухомого майна з електронних торгів, скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, витребування майна із чужого незаконного володіння.

Суддя-доповідач: Погрібний С.О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 20 квітня 2023 року у справі № 918/351/21 щодо ефективності вимог про визнання недійсними результатів електронних торгів, свідоцтва про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів і припинення права власності за подібних правовідносин у спорах про захист прав власника (законного користувача) майна, яке було відчужене в процедурі примусового виконання судового рішення. Про існування виключної правової проблеми свідчить відсутність єдиного підходу щодо вибору ефективного способу захисту порушеного права у справах із подібними правовідносинами.

6. Справи, повернуті Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів

1. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 05 березня 2024 року

Справа № 203/2729/20 (провадження № 14-18цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ТОВ «ФК «Веста» про визнання недійсними договорів відступлення прав вимоги.

Суддя-доповідач: Погрібний С. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність визначення юрисдикції у спорі, який виник у зв'язку з визнанням недійсним договору відступлення права вимоги, укладеного щодо договору іпотеки, за яким позивач у цій справі діяв як фізична особа.

Позиція ВП ВС: КЦС ВС не звернув уваги на те, що скажчик, обґрунтовуючи порушення судами юрисдикційних правил, не посилається на жодне рішення Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібними підставою та предметом позову у подібних правовідносинах, як це передбачено у пункті 2 частини шостої статті 403 ЦПК України.

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 20 березня 2024 року

Справа № 756/3328/20 (провадження № 14-20цс24)

Сторони: ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ТОВ «Вердикт Фінанс», державного реєстратора філії КП «Добробут» Литвинівської сільської ради у м. Києві Демченка С.О., треті особи: ОСОБА_3, ОСОБА_4, Служба у справа дітей Оболонського району м. Києва, приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Іванова Л.М., про скасування рішення державного реєстратора.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вказав, що у справі постає питання, чи має апеляційний суд (суд касаційної інстанції) повноваження на скасування рішення місцевого суду (апеляційного суду) та передачу справи господарському суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, за обставин, коли рішення та/або постанова були ухвалені до відкриття провадження у справі про банкрутство боржника.

Позиція ВП ВС: посилання на неоднаковий підхід в судовій практиці КЦС ВС до вирішення означеного питання не є підставою для передачі справи на розгляд ВП ВС. Мотиви КЦС ВС не свідчать про наявність виключної правової проблеми та висновок про таку виключність є передчасним, що не позбавляє КЦС ВС усунути суперечності судової практики цього ж касаційного суду та розтлумачити вищезазначену правову проблему самостійно.

3. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 27 березня 2024 року

Справа № 185/9701/21 (провадження № 14-17цс24)

Сторони: керівник Павлоградської окружної прокуратури Дніпропетровської області в інтересах держави в особі Вербківської міської ради Павлоградського району Дніпропетровської області до ГУ Держгеокадастру у Дніпропетровській області, ТОВ «Сегеста», ОСОБА_1 про визнання незаконним та скасування наказу, визнання недійсним договору купівлі-продажу та витребування земельної ділянки.

Суддя-доповідач: Погрібний С. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновків ВП ВС, викладених у постанові від 23 листопада 2021 року у справі № 359/3373/16-ц стосовно питання можливості об'єднання позивачем – юридичною особою пов'язаних між собою позовних вимог до відповідачів – фізичних та юридичних осіб, встановивши у цьому питанні одночасно і виключну правову проблему щодо застосування статті 20 ЦПК України та можливості розгляду справи в одному провадженні тоді, коли позивачем є юридична особа, а відповідачами є як фізичні, так і юридичні особи, щодо прав яких суд має ухвалити рішення при наявності лише одного предмета (об'єкта) спору.

Позиція ВП ВС: КЦС ВС фактично не погоджується із правовим висновком, викладеним у постанові ВП ВС. Проте колегія суддів не навела, а ВП ВС не встановила об'єктивних причин відступу від попереднього правового висновку, якими, за усталеною практикою ВП ВС, можуть бути очевидні вади попереднього рішення (неефективність, неясність, неузгодженість) чи зміна суспільного контексту. Крім того, не доведено існування виключної правової проблеми, тому вирішення такого правового питання можливе в межах суду касаційної інстанції відповідної юрисдикції.

4. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 03 квітня 2024 року

Справа № 569/18608/21 (провадження № 14-23цс24)

Сторони: виконувач обов'язків керівника Рівненської окружної прокуратури в інтересах Рівненської міської ради до ОСОБА_1, ОСОБА_2, третя особа – державний нотаріус Другої рівненської нотаріальної контори Рева Л.Л., про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину, скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, визнання спадщини відумерлою та передачу майна територіальній громаді.

Суддя-доповідач: Ступак О. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновку ВП ВС, викладеного у постанові від 14 грудня 2022 року у справі № 461/12525/15-ц про неможливість захисту інтересу територіальній громаді щодо відумерлого майна шляхом

застосування віндикації, а необхідність застосування за аналогією закону частини другої статті 1280 ЦК України шляхом отримання грошової компенсації за відчужене майно.

Позиція ВП ВС: ВП ВС вже висловила щодо застосування приписів статті 1280 ЦК України у подібних правовідносинах, тому розгляд даної справи ВП ВС є недоцільним. З часу прийняття ВП ВС постанови, від якої хоче відступити КЦС ВС, сформульований висновок не застарів, а такі вади тієї постанови, які б зумовлювали потребу відступу від нього – відсутні.

5. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 03 квітня 2024 року

Справа № 569/24240/21 (провадження № 14-32цс24)

Сторони: ОСОБА_1 звернулася зі скаргою на дії приватного виконавця виконавчого округу Рівненської області Ярмошевич Н.О., стягувач – ПАТ АБ «Укргазбанк».

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від висновків ВП ВС, викладених в постановках від 06 червня 2018 року у справі № 127/9870/16-ц, від 19 лютого 2020 року у справі № 382/389/17 та від 26 жовтня 2022 року у справі № 229/1026/21, щодо адміністративної юрисдикції спорів з приводу оскарження постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафу, прийнятих у виконавчих провадженнях щодо примусового виконання усіх виконавчих документів, незалежно від того, яким органом, у тому числі судом якої юрисдикції, вони видані.

Позиція ВП ВС: з часу формування висновку від якого бажає відступити КЦС ВС суспільний контекст не змінився, не відбулось змін в законодавстві, що давало б вагомі підстави для відступу від вже сформованого та застосовуваного протягом тривалого часу всіма судами України висновку. Крім того, не вбачається наявності глибоких і довгострокових розходжень у судовій практиці щодо врахування сформульованого висновку.

6. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 03 квітня 2024 року

Справа № 910/10501/19 (провадження № 12-8гс24)

Сторони: ПАТ «Укрнафта» до Міністерства юстиції України в особі Відділу примусового виконання рішень Департаменту ДВС Міністерства юстиції України, ГУ ДКС України у місті Києві, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача – Головний державний виконавець Відділу примусового виконання рішень Департаменту ДВС Міністерства юстиції України про стягнення 1 777 866,85 грн.

Суддя-доповідач: Банасько О. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне уточнити висновок, викладений в ухвалі ВП ВС від 06 жовтня 2022 року у цій справі про те, що норми статей 1173, 1174 ЦК України не застосовуються поки не втрачена можливість виконання судового рішення за виконавчим документом.

Позиція ВП ВС: мотиви, на підставі яких ухвалою ВП ВС від 06 жовтня 2022 року справу повернуто для розгляду КГС ВС у зв'язку з неподібністю правовідносин у цивільних та господарських справах, не є правовим висновком щодо застосування норм права у подібних правовідносинах. Тому, узагальнення підходу щодо можливості застосування статей 1173, 1174 ЦК України не є висновком щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладеного у раніше ухваленому рішенні ВП ВС для цілей перегляду справи ВП ВС та розгляду питання щодо відступу від такого шляхом уточнення такого висновку з метою забезпечення юридичної визначеності.

7. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 03 квітня 2024 року

Справа № 688/2840/22 (провадження № 14-38цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа - державний нотаріус Шепетівської міської державної нотаріальної контори Камфорович О. А., про усунення від права на спадщину, визнання недійсним та скасування свідоцтва про право на спадщину за законом, скасування рішення державного реєстратора.

Суддя-доповідач: Погрібний С. О.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: Перед КЦС ВС постало питання, чи можна вважати особу такою, яка не має права на спадкування, якщо вона була звинувачена у заподіянні тяжких тілесних ушкоджень спадкодавцю, внаслідок яких той помер, без вироку суду про винуватість її у вчиненні відповідного злочину, проте за наявності ухвали суду про закриття кримінального провадження у зв'язку зі смертю обвинуваченого та чи порушуватиме презумпцію невинуватості встановлення судом у цивільній справі обставини умисного позбавлення життя спадкодавця спадкоємцем, померлим на час розгляду спору, виходячи з обставин обвинувального акта та підстав закриття кримінального провадження.

Позиція ВП ВС: КЦС ВС не обґрунтував кількісного і якісного критеріїв для прийняття ВП ВС справи до розгляду, а також виключної правової проблеми і того, що без передачі справи на розгляд ВП ВС неможливо забезпечити розвиток права. Крім того, аналіз судової практики, свідчить про те, що порушені правові питання вже вирішувалися КЦС ВС, тож правова проблема не є новою. З огляду на однакове застосування КЦС ВС норм права у подібних правовідносинах ВП ВС не виявила виключної правової проблеми з порушених правових питань.

8. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 03 квітня 2024 року

Справа № 926/701-6/22 (926/848/22) (провадження № 12-10гс24)

Сторони: ТОВ «Чернівецький молодіжний житловий комплекс» до ТОВ «Рембудсервіс-Кераміка» про визнання договору недійсним та стягнення безпідставно сплачених коштів у сумі 198 000, 00 гривень.

Суддя-доповідач: Ткач І. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України та Верховного Суду.

Опис: КГС ВС вважав за необхідне відступити від висновків, викладених у постановах ВСУ від 25 травня 2016 року у справі № 6-2612цс15, КЦС ВС від 25 квітня 2018 року у справі № 710/2175/15-ц, від 27 червня 2018 року у справі № 395/465/15-ц, від 31 жовтня 2018 року у справі № 664/998/17 та від 07 листопада 2018 року у справі № 466/10270/15-ц щодо юридичної сили обмежень повноважень органу або особи, яка виступала від імені юридичної особи, зокрема через уточнення умов застосування цього висновку саме до фізичної особи-довірителя.

Позиція ВП ВС: ВП ВС констатує неподібність правовідносин, які складають предмет спору у даній справі, з правовідносинами, які були предметом розгляду суду касаційної інстанції в справах № 6-2612цс15, № 710/2175/15-ц, № 395/465/15-ц, № 664/998/17 та № 466/10270/15-ц, у зв'язку з чим відсутні підстави для розгляду даної справи ВП ВС.

9. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 09 квітня 2024 року

Справа № 551/13/23 (провадження № 14-34цс24)

Сторони: Полтавський обласний центр зайнятості до ОСОБА_1 про повернення безвідсоткової фінансової допомоги.

Суддя-доповідач: Воробйова І. А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема; порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції.

Опис: На думку КЦС ВС існує необхідність визначення юрисдикції спору за позовом центру зайнятості про повернення безвідсоткової фінансової допомоги на поворотній основі для організації підприємницької діяльності.

Позиція ВП ВС: саме лише несформулювання висновку ВП ВС щодо визначення юрисдикції у певних правовідносинах не є підставою для передачі справи на розгляд ВП ВС. Колегія суддів не звернула уваги на те, що позивач, обґрунтовуючи порушення судами юрисдикційних правил, не посилається на жодне рішення Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібними підставою та предметом позову у подібних правовідносинах. Натомість заявник обґрунтовує касаційну скаргу наявністю лише

рішень суду апеляційної інстанції у подібних правовідносинах, що не відповідає вимозі, сформульованій у пункті 2 частини шостої статті 403 ЦПК України.

10. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 09 квітня 2024 року

Справа № 676/180/20 (провадження № 14-16цс24)

Сторони: заступник керівника Кам'янець-Подільської окружної прокуратури в інтересах держави до ГУ Держгеокадастру у Хмельницькій області, ОСОБА_1, ТОВ «Зарус-Інвест», ТОВ «Агро-Еко-Граунд», треті особи: ТОВ «Форк», ОСОБА_2, про визнання недійсним наказу, витребування земельної ділянки.

Суддя-доповідач: Мартев С. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: КЦС ВС висловив переконання, що неможливо розглянути цю справу без вирішення виключної правової проблеми щодо застосування статті 20 ЦПК України та можливості розгляду в одному провадженні справи, у якій позивачем є юридична особа, а відповідачами у справі є як фізичні, так і юридичні особи, щодо прав яких суд має ухвалити правовий висновок.

Позиція ВП ВС: у справах з подібними правовідносинами ВП ВС однаково застосовує норми процесуального права та формулює висновки, що вимоги позову про скасування наказів, договорів, витребування земельної ділянки не є нерозривно пов'язаними між собою, тому можуть розглядатися за правилами різних видів судових проваджень у залежності від суб'єктного складу відповідачів за належною вимогою, що не впливатиме на ефективність розгляду справи (У постанові від 21 серпня 2019 року у справі № 911/3681/17 ВП ВС відступила від висновків, сформованих у постанові від 12 лютого 2019 року у справі № 911/414/18).

11. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 17 квітня 2024 року

Справа № 675/1721/22 (провадження № 14-39цс24)

Суддя-доповідач: Ступак О. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції.

Опис: КЦС ВС вказав, що позивач вважає, що справа має розглядатися в порядку цивільного судочинства. В свою чергу КЦС ВС та КГС ВС, доходив протилежних висновків - про підсудність подібних спорів судам господарською юрисдикції. У касаційній скарзі згадуються постанови ВП ВС від 12 червня 2019 року у справі № 370/1547/17 та КЦС ВС від 12 квітня 2022 року у справі № 405/5748/19, щодо правил розмежування юрисдикцій.

Позиція ВП ВС: КЦС ВС та КГС ВС сформулювали однаковий підхід про те, що вирішення подібних спорів належить до юрисдикції господарських судів. Щодо посилання на постанови ВП ВС від 12 червня 2019 року у справі № 370/1547/17 та КЦС ВС від 12 квітня 2022 року у справі № 405/5748/19, то такі справи є

нерелевантними, оскільки вони стосувалися адміністративного судочинства, у зв'язку з чим ВП ВС вважає відсутніми підстави для розгляду цієї справи.

12. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 17 квітня 2024 року

Справа № 911/1095/22 (провадження № 12-14гс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСББ «Авіа квартал», ОСОБА_2, за участю 73 третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача та за участю 8 третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача-1 про визнання недійсними рішень установчих зборів, визнання протиправними дій, припинення юридичної особи шляхом ліквідації, скасування запису про державну реєстрацію.

Суддя-доповідач: Ткач І. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду; виключна правова проблема.

Опис: КГС ВС вважає за необхідне відступити від висновків ВП ВС, викладених у постановах від 16 жовтня 2018 року у справі № 916/4625/15, від 29.06.2021 у справі № 916/964/19 щодо порушення порядку створення ОСББ, передбаченого статтею 6 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». Виключна правова проблема обґрунтовується наявністю значної кількості спорів про визнання недійсними рішень установчих зборів ОСББ та про припинення шляхом ліквідації таких об'єднань, а також неоднозначного підходу ВС щодо вирішення цього питання.

Позиція ВП ВС: КГС ВС не вказав, у чому саме полягає неоднакове вирішення або глибокі розходження щодо наведеного правового питання у різних справах. ВП ВС сформулювала правовий висновок щодо неможливості використання доводів про неналежне повідомлення для обґрунтування порушення права учасника ОСББ для припинення останнього та оскарження рішення установчих зборів (справа № 916/4625/15) і вказала, що вимога про скасування реєстрації не приведе до поновлення прав заявника (справа № 916/964/19). КГС ВС фактично не погоджується з умовиводами ВП ВС за наслідками застосування наведених норм та не вказує конкретних причин необхідності відступу від цих висновків.

13. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 367/3859/20 (провадження № 14-53цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, визнання майна спільною сумісною власністю і поділ майна.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вказав, що є необхідність у відступі від правової позиції, викладеної у постанові ВП ВС від 23 січня 2024 року у справі № 523/14489/15 про те, що позовні вимоги про поділ майна, яке належить сторонам на праві спільної сумісної власності є ефективним способом захисту прав.

Позиція ВП ВС: з часу формування правових висновків у справі № 523/14489/15, від якого бажає відступити КЦС ВС, пройшло лише три місяці. Відповідно ні суспільні відносини, ні їх правове регулювання в державі не змінилися. Жодних свідчень того, що рішення ВП ВС призвело до вад правозастосування, які би зумовлювали потребу відступити від сформульованого висновку - немає.

14. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 352/1070/17 (провадження № 14-45цс24)

Сторони: ТОВ «Карпатська нафтова компанія» до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, головного управління Держгеокадастру в Івано-Франківській області, відділу державної реєстрації Тисменицької районної державної адміністрації Івано-Франківської області, ОСОБА_6, третя особа - Івано-Франківська міська рада, про визнання недійсними договорів купівлі-продажу земельних ділянок, скасування рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, скасування державної реєстрації права власності, повернення земельних ділянок до земель запасу.

Суддя-доповідач: Ткачук О. С.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України; виключна правова проблема.

Опис: ОП КЦС ВС просить відступити/конкретизувати правовий висновок, викладений у постанові ВСУ від 13 травня 2015 року у справі № 6-67цс15, від 25 квітня 2012 року у справі № 6-25цс12, від 30 березня 2016 року у справі № 6-265цс16, про те, що, якщо позивач не був стороною договору, то він не має права на вимогу про визнання правочину недійсним із застосуванням інституту реституції майна. ВП ВС у своїх постанові дійшла протилежного висновку та вказала про можливість оскарження правочину особами, які не є його стороною, проте не відступила від наведених вище постанов ВСУ. У цьому ж ОП КЦС ВС також вбачає виключну правову проблему.

Позиція ВП ВС: у наведених постанові ВСУ та ВП ВС відмінні встановлені фактичні обставини, а відтак, і умови застосування правових норм. Фактичні обставини цієї справи, юридична кваліфікація правовідносин та позиції сторін у справі, свідчать про відсутність такої ознаки у даному судовому спорі як виключна правова проблема, або ж юридична проблема, яка не може бути вирішена Верховним Судом у складі касаційного суду.

15. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 712/4776/23 (провадження № 14-28цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ГУ Пенсійного фонду України в Черкаській області про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та моральної шкоди.

Суддя-доповідач: Мартєв С. Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема; порушення правил предметної чи суб`єктної юрисдикції.

Опис: КЦС ВС вказав, що існує необхідність визначення юрисдикції спорів щодо визнанням незаконним наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, заявленого до Фонду соціального страхування України, правонаступником якого є Пенсійний фонд України.

Позиція ВП ВС: КЦС ВС не навів обґрунтування відповідної підстави для передачі справи на розгляд ВП ВС, а лише обмежився посиланням на частину шосту статті 403 ЦПК України. КЦС ВС не звернув уваги на відсутність у касаційній скарзі ГУ ПФУ в Черкаській області щодо порушення судом апеляційної інстанції юрисдикційних правил посилань на рішення Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібними підставою та предметом позову у подібних правовідносинах, як це передбачено пунктом 2 частини шостої статті 403 ЦПК України.

16. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 24 квітня 2024 року

Справа № 369/1937/20 (провадження № 14-46цс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, треті особи: державний нотаріус Вишневої міської державної нотаріальної контори Київської області Білинець О.П., приватний нотаріус Києво-Святошинського нотаріального округу Київської області Федоренко О.І. про визнання права власності та зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, треті особи: приватний нотаріус Києво-Святошинського нотаріального округу Київської області Федоренко О.І., ОСОБА_3, ОСОБА_4 про визнання заповіту недійсним.

Суддя-доповідач: Ступак О. В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: виключна правова проблема зводиться до необхідності однозначного визначення правил розгляду в межах цивільної справи витребуваних судом матеріалів кримінального провадження як доказів у цій цивільній справі, які б дозволили узгодити вимоги ЦПК України та статті 222 КПК України, що у свою чергу забезпечить ефективність цивільного процесу та однозначне розуміння як самим цивільним судом, так і учасниками цивільного процесу особливостей дослідження цієї категорії можливих доказів у справі.

Позиція ВП ВС: ККС ВС не обґрунтував кількісного і якісного критеріїв для прийняття ВП ВС справи до розгляду, а також виключної правової проблеми і того, що без передачі справи на розгляд ВП ВС неможливо забезпечити розвиток права.

17. Суд, який направив справу: ККС ВС

Дата прийняття ухвали: 25 квітня 2024 року

Справа № 912/363/22 (провадження № 12-16гс24)

Сторони: ОСОБА_1 до ТОВ «Чапаєва», ТОВ «Агро Кепітал Менеджмент», ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання недійсним рішення, визначення розміру статутного капіталу.

Суддя-доповідач: Власов Ю. Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: ККС ВС вважає за необхідне відступити від висновку викладеного у постанові ВП ВС від 22 жовтня 2019 року у справі № 923/876/16 щодо застосування статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», та інших постановках ВП ВС, які містять подібний висновок, шляхом його уточнення в частині того, що відповідачами за такими позовами можуть бути не лише товариство та інші учасники, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі, а й інші учасники товариства, у тому числі учасники, які вибули, на права або законні інтереси яких може вплинути судові рішення у випадку задоволення позовних вимог.

Позиція ВП ВС: залучення до участі у справі в якості відповідача вибувшого учасника товариства ОСОБА_2, яка при задоволенні позову може відновити статус його учасника, ніяким чином не суперечить висновкам ВП ВС, викладеним у постанові від 22 жовтня 2019 року у справі № 923/876/16. ККС ВС не навів прикладів різного вирішення наведеної проблеми різними судами та не зазначив, чому дана проблема не може бути вирішена колегією ККС або його корпоративною чи об'єднаною палатами.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.04.2024 по 30.04.2024 / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Великої Палати Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС, д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України В. Ю. Уркевич. Київ, 2024. Вип.45. – 80 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://wa.me/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua